

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Услови прихватљивости индивидуалних
представки пред Европским судом за људска права
(мастер рад)**

Ментор:
проф. др Небојша Раичевић

Студент:
Милена Стојановић
број индекса: М 009/13

Ниш, 2015.

САДРЖАЈ

Уводна разматрања	3
1. Европска конвенција и Европски суд за људска права - опште напомене	6
<i>1.1. Оснивање Европске комисије и Европског суда за људска права</i>	<i>6</i>
<i>1.2. Организација Европског суда за људска права</i>	<i>7</i>
<i>1.3. Надлежност Европског суда за људска права</i>	<i>9</i>
<i>1.3.1. Индивидуалне представке</i>	<i>9</i>
<i>1.3.2. Међудржавне представке</i>	<i>10</i>
<i>1.3.3. Саветодавна надлежност</i>	<i>11</i>
2. Статус жртве као услов прихватљивости представке	13
<i>2.1. Непосредне жртве</i>	<i>14</i>
<i>2.2. Потенцијалне жртве</i>	<i>15</i>
<i>2.3. Посредне жртве</i>	<i>16</i>
<i>2.4. Смрт и губитак статуса жртве</i>	<i>17</i>
3. Услови прихватљивости индивидуалних представки из чл. 35. Конвенције	19
<i>3.1. Исцрпљење унутрашњих правних лекова</i>	<i>20</i>
<i>3.1.1. Примена правила о исцрпљењу унутрашњих правних лекова</i>	<i>21</i>
<i>3.1.2. Доступност, делотворност и довољност правних лекова</i>	<i>23</i>
<i>3.1.3. Исцрпљење правних лекова у режимима под de facto окупацијом</i>	<i>26</i>
<i>3.1.4. Одступање од примене правила о исцрпљењу унутрашњих правних лекова</i>	<i>27</i>
<i>3.2. Поштовање рока од 6 месеци</i>	<i>28</i>
<i>3.2.1. Датум од ког почиње тећи рок од 6 месеци</i>	<i>29</i>
<i>3.2.2. Датум подношења представке</i>	<i>31</i>
<i>3.3. Анонимна представка</i>	<i>33</i>
<i>3.4. Представка у суштини истоветна са представком коју је Суд разматрао</i>	<i>35</i>
<i>3.5. Представка поднета другој међународној инстанци</i>	<i>37</i>
<i>3.5.1. Карактеристике поступка пред другом међународном инстанцом</i>	<i>38</i>
<i>3.5.1.1. Међународни карактер и јавност поступка</i>	<i>39</i>

3.5.1.2. Независност и судски карактер поступка.....	40
3.5.1.3. Утврђење одговорности и престанак кршења права	42
3.6. Нespoјивост представке с одредбама Конвенције.....	42
3.6.1. Нespoјивост <i>ratione personae</i>	43
3.6.2. Нespoјивост <i>ratione loci</i>	46
3.6.3. Нespoјивост <i>ratione temporis</i>	50
3.6.4. Нespoјивост <i>ratione materiae</i>	54
3.7. Очигледна неоснованост представке	57
3.8. Злоупотреба права на представку.....	60
3.9. озбиљност претрпљене штете	64
4. Будуће новине у погледу услова прихватљивости	68
5. Закључна разматрања.....	70
Литература	73

Уводна разматрања

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту и Европска конвенција, Конвенција), установила је најефикаснији механизам заштите људских права на међународном плану. Европски суд за људска права (у даљем тексту и Суд, Европски суд, Суд у Стразбуру), створен овим уговором, дао је бројна правна тумачења која цитирају и користе не само национални судови држава уговорница Европске конвенције, већ и бројни међународни судови. Од 1959. до 2014. године Суду у Стразбуру поднето је импозантних 627.500 представки,¹ што несумњиво указује на велико поверење које та институција ужива.

Приликом обраћања Европском суду, прва препрека која очекује апликанте јесте испитивање прихватљивости њихове представке, у смислу чланова 34. и 35. Конвенције. Уколико представка не испуни услове предвиђене наведеним члановима, подносиоци ће остати ускраћени за могућност да Суд испита њихову представку у меритуму, тј. Суд неће утврђивати да ли је у конкретном случају дошло до повреде Конвенцијом зајемчених права и слобода.

Пракса показује да се преко 90% представки поднетих Европском суду проглашава неприхватљивим по неком од основа предвиђеним члановима 34. и 35. Конвенције. На пример, у току 2014. године Суд је решио 86063 предмета, од чега је само 2388 предмета решено пресудом, док је 83675 решено одлуком којом је представка проглашена неприхватљивом или је брисана са листе предмета.² Ови подаци показују да је прихватљивост представке веома важно питање у систему заштите људских права установљеног Конвенцијом.

Република Србија је приступила Европској конвенцији 2004. године, чиме је преузела обавезу да свим лицима у својој надлежности зајемчи права и слободу загарантоване тим уговором и пратећим протоколима. Истовремено, то је омогућило лицима, невладиним организацијама и групама лица која тврде да су жртве повреде неког од зајемчених права, да против наше државе подносе представке Суду у Стразбуру. Број представки које се упућују Европском суду против Србије у сталном је порасту. Велики број представки сведочи о поверењу које наши грађани имају у ову инстанцу. Међутим,

¹ Доступно на: http://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592014_ENG.pdf (датум приступа: 23.02.2015).

² Доступно на: http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_annual_2014_ENG.pdf (датум приступа: 23.02.2015).

слично општој статистици, 95% представки поднетих против Републике Србије одбачено је без доставе држави на одговор, будући да нису испуниле неки од услова прихватљивости.³

Стална актуелност и важност питања прихватљивости индивидуалних представки утицала је на избор теме овог рада. Рад је конципиран тако да поред уводних разматрања, садржи опште напомене о Европској конвенцији и Европском суду, два поглавља посвећена конкретним условима прихватљивости, део о будућим новинама у погледу услова прихватљивости и закључна разматрања. На крају рада дат је попис коришћене библиографије и анализираних судских одлука.

У првом делу рада дају се опште напомене о Европској конвенцији и Европском суду за људска права. Најпре су представљени разлози усвајања Конвенције и њена садржина, а потом и институционални механизам за надзор над њеном применом. Након излагања о некадашњим надзорним органима, анализира се организација данашњег Европског суда и његова надлежност.

У другом делу рада истражује се ко може бити подносилац представке према члану 34. Европске конвенције, односно ко се може сматрати жртвом повреде права зајемчених Конвенцијом. У том делу се разматра ко има статус непосредне, посредне и потенцијалне жртве, као и у којим случајевима долази до губитка статуса жртве.

Трећи део рада посвећен је анализи услова прихватљивости из члана 35. Конвенције. Најпре се разматрају два општа услова и то исцрпљење унутрашњих правних лекова и подношење представке у року од 6 месеци од дана доношења правноснажне пресуде пред домаћим судовима, да би се, затим, прешло на разматрање анонимних представки, представки које су у суштини истоветне са представкама које је Суд већ разматрао и представки поднетих другој међународној инстанци. Након тога, пажња се усмерава на услове прихватљивости који се односе на неспојивост представке с одредбама Конвенције (неспојивост *ratione personae*, неспојивост *ratione loci*, неспојивост *ratione temporis* и неспојивост *ratione materiae*), очигледну неоснованост представке и злоупотребу права на представку. Последња целина у овом делу посвећена је новом услову

³ С. Царић, *Стање у предметима које Република Србија има пред Европским судом за људска права - упоредна статистичка анализа*, Страни правни живот, Београд, 2011, стр. 100.

прихватљивости, уведеном Протоколом бр. 14, а односи се на озбиљност повреде коју је подносилац представке претрпео.

У четвртом делу представљене су неке новине садржане у Брајтонској декларацији из 2012. године и Протоколу бр. 15. Реч је о новим и другачијим условима прихватљивости, чија се примена очекује у будућности.

Циљ овог рада је да, кроз анализу теоријских схватања и праксе Суда, на систематски и детаљан начин прикаже услове који морају бити испуњени, како апликанти не би били заустављени већ на првом кораку у покушају да своја права заштите пред Судом у Стразбуру. Рад треба да омогући сваком читаоцу да се упозна са условима које представка треба да задовољи како би била проглашена прихватљивом, и како би омогућила њеном подносиоцу да постигне моралну и материјалну сатисфакцију, и то кроз утврђење постојања повреде права и досуђивање правичне накнаде.

У раду су претежно коришћени догматско-правни метод, чијом применом је утврђивана садржина и значење норми којима су регулисани услови прихватљивости, а који су предмет истраживања у овом раду, као и метод студије случајева вођених пред Европским судом. Поред тога, коришћен је и историјско-правни метод којим су сагледане нормативне и промене у судској пракси на плану регулисања услова прихватљивости индивидуалних представки, као и метод синтеза који је послужио за извођење уопштених закључака из постојећих правних правила и донетих судских одлука.

1. Европска конвенција и Европски суд за људска права - опште напомене

У циљу унапређења заштите људских права и слобода на европском континенту, у окриљу Савета Европе, 1950. године усвојена је Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода. У позадини настанка Европске конвенције налази се сплет бројних чинилаца, од којих посебан значај имају три догађаја након Другог светског рата: доношење Опште декларације о људским правима, којом је постављен стандард људских права на међународном плану, усвајање Посланице Европљанима на конгресу Међународног комитета за уједињење Европе у Хагу 1948. године у којој је изражена жеља да се донесе Повеља о људским правима и оснивање Савета Европе, у чијем је Статуту поштовање људских права и основних слобода предвиђено као један од најважнијих задатака ове организације.⁴

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода свечано је потписана 4. новембра 1950. године у Риму, а на снагу је ступила три године касније, након што је ратификована од стране десет држава потписница. Од 1953. године почиње историја система заштите људских права и слобода установљеног Конвенцијом, који, мада у почетку скроман, данас се сматра једним од најефикаснијих и најзначајнијих система заштите права човека, не само на европском континенту, него и у читавом свету. Конвенција је први међународни инструмент чији је циљ заштита широког дијапазона грађанских и политичких права у форми међународног споразума, који је правно обавезујући за све стране уговорнице и који успоставља систем надзора над провођењем тих права на територији држава уговорница.⁵ Надзор над поштовањем овог међународног уговора у почетку су вршили Европска комисија за људска права и Суд заједно, а данас то чини само Суд, уз учешће Комитета министара.

1.1. Оснивање Европске комисије и Европског суда за људска права

Оснивању Европског суда претходило је оснивање Европске комисије за људска права 1954. године. Комисију су у почетку већином чинили актуелни или бивши министри, државни функционери и посланици, а не правни стручњаци. Без обзира на то

⁴ Б. Јанковић, З. Радивојевић, *Међународно јавно право*, Ниш, 2014, стр. 267.

⁵ G. Domien, *Short guide to the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, 2005, стр. 12.

што је поступак пред њом био у одређеном виду политизован, Комисија је имала значајну улогу у овом систему заштите људских права. Комисија је представљала својеврсни филтер, будући да су пред Суд доспевали само они предмети које му она упућује. С друге стране, Комисија је истовремено одлучивала о прихватљивости представки, али и о основаности захтева из представке, о чему је могла донети одлуку на основу своје устаљене праксе.

Европски суд за људска права основан је 1959. године, пет година након оснивања Комисије. Све до 1998. године, односно до ступања на снагу Протокола бр. 11, ова два органа су паралелно одлучивала о индивидуалним представкама, сваки у оквирима своје надлежности. Протоколом бр. 11 укинута је Комисија, која је наставила са радом до краја 1999. године, ради окончања започетих предмета. Од тог тренутка Суд је, уз Комитет министара Савета Европе, постао једини орган који се стара о примени и поштовању права загарантованих Европском конвенцијом.

Како се број држава чланица од 1998. године до данас практично удвостручио, Суд је временом стицао све већу популарност, те је дошло до његове велике оптерећености предметима. Постојала је опасност да Суд постане жртва сопственог успеха.⁶ Реформе које су вршене, имале су за циљ да задрже његову отвореност и доступност жртвама повреда слобода и права, али да истовремено обезбеде већу ефикасност Суда, кроз нова организациона и процесна решења.

1.2. Организација Европског суда за људска права

Суд је, од свог настанка, па све до ступања на снагу Протокола бр. 14, о индивидуалним представкама одлучивао у одбору од троје судија, већу од седам судија и Великом већу од седамнаест судија. Протоколом бр. 14, који је ступио је на снагу 1. јуна 2010. године, унете су значајне организационе промене у погледу судских формација. Ова реформа имала је за циљ да целокупан процес одлучивања учини ефикаснијим.

Највећа новина у организационом слислу јесте увођење судије појединца. Он сада одлучује о прихватљивости представке, а његова одлука о томе је коначна. Судија појединац може представку прогласити неприхватљивом, или је скинути с листе предмета, ако се таква одлука може донети без даљег испитивања. У раду му помаже известилац,

⁶ С. Ђајић, *Међународно правосуђе*, Нови Сад, 2012, стр. 168.

који је службеник Секретаријата. Захваљујући овој новини, чак 75% представки додељено је судијама појединцима, јер су у првом читању идентификоване као вероватно недопуштене, а 90% одлука о недопуштености су донеле судије појединци.⁷ Оне представке које не прогласи недопуштеним, судија појединац прослеђује одбору од троје судија или неком од већа на даље одлучивање.

Одбор од троје судија према најновијим изменама из Протокола бр. 14 задржава своју ранију надлежност одлучивања о прихватљивости индивидуалних представки, али добија и нову улогу коначног одлучивања о меритуму појединих предмета. Дакле, одбор од троје судија може својом одлуком представку одбацити као недопуштену, ако то већ није учинио судија појединац. Поред тога, одбор сада има могућност да мериторно одлучује у тзв. клонираним случајевима, односно оним случајевима који се устаљено понављају у пракси Суда. Ови поступци се окончавају доношењем пилот пресуда, које представљају формализовани наставак праксе Суда да се ослања на своја ранија тумачења и раније донете одлуке.

Најважнију судску формацију и даље представља веће од седам судија. Веће има двојаку улогу - оно може одбацити представку као недопуштену онда када то није учинио судија појединац или одбор од троје судија, а такође одлучује и о основаности захтева. Може се приметити да је седмочлано веће трећа формација која може одбацити представку, што указује на то да се о условима прихватљивости одлучује на више нивоа. Веће од седам судија представља најважнију формацију, будући да ће у највећем броју случајева одлучивати о основаности представке, изузев у ретким ситуацијама када о томе одлучује трочлани одбор или Велико веће. У његов састав обавезно улази судија именован са листе тужене државе, при чему његова улога није у томе да штити интересе те државе, већ да осталим судијама пружи све потребне информације и разјашњења о њеном праву, које је увек ближе националном судији.

Велико веће од седамнаест судија одлучује у ретким ситуацијама, и то у предметима које му уступи седмочлано веће, ако се захтевом покрене неко озбиљно питање од значаја за тумачење Конвенције или протокола уз њу, ако решење питања пред већем може да доведе до резултата који није у сагласности с неком претходно донетом пресудом Суда (члан 30. Европске конвенције), или када нека страна поднесе захтев да се

⁷ С. Ђајић, *op.cit.*, стр. 173.

предмет изнесе пред Велико веће ради преиспитивања пресуде (члан 43. Европске конвенције). Такође, Велико веће има искључиву надлежност да даје саветодавна мишљења, као и да одлучује о захтевима Комитета министара када тужене државе не поступе по коначној одлуци Суда.

1.3. Надлежност Европског суда за људска права

Суд у Стразбуру има двојаку надлежност - парничну и саветодавну. Под парничном надлежношћу подразумева се овлашћење Суда да разматра индивидуалне и међудржавне представке, док саветодавна обухвата овлашћење Суда да, на захтев Комитета министара, даје мишљења о правним питањима која се јављају приликом тумачења Конвенције.

1.3.1. Индивидуалне представке

Индивидуалне представке представљају веома ефикасан начин надзора над државама чланицама и њиховом обавезом поштовања људских права загарантованих Европском конвенцијом. Овај систем надзора успостављен је чланом 34. Конвенције, који прописује да Суд може примати представке од сваког лица, невладине организације или групе лица који тврде да су жртве повреде права установљених Конвенцијом или протоколима уз њу, учињене од стране неке државе уговорнице. Државе не смеју да на било који начин ометају ефикасно вршење овог права.

Ова револуционарна одредба међународног права, признала је извесан вид међународноправног субјективитета појединцу, будући да је он по први пут у историји добио могућност непосредног обраћања једној међународној институцији чије одлуке имају обавезујућу снагу. Дакле, члан 34. Конвенције овластио је сва лица, групе лица или невладине организације под надлежношћу државе чланице да се обрате Суду представком, уколико сматрају да су им актом или пропуштањем те државе повређена зајемчена права. Сврха подношења представке јесте утврђивање повреде права, као и досуђење правичне накнаде за подносиоце, уколико истакну захтев у складу са чл. 41. Конвенције. Имајући у виду да је Суду од оснивања до 2014. године поднето преко 600.000 индивидуалних представки, јасно је да у пракси то представља најважнији вид његове надлежности.

Представка је иницијални акт којим се покреће поступак пред Судом. Од подносилаца представки се очекује да задовоље одговарајуће формалне услове за

подношење представке прописане Пословником Суда. Према члану 46. Пословника, представка се подноси на посебном формулару, преведеном на све службене језике држава чланица Конвенције. Уколико се подносилац представке Суду обрати на други начин, а не попуњавањем формулара, Секретаријат Суда ће упозорити подносиоца да у року од 8 недеља представку поднесе на попуњеном обрасцу.

Представка мора садржати генералије подносиоца, као и означање државе против које се подноси. Такође, мора садржати кратак преглед чињеничног стања, изјаву о повредама Конвенције на које се подносилац жали, те уз њу морају бити приложене одлуке националних судова и докази о прихватљивости, а нарочито о исцрпљености домаћих правних лекова. Најзад, представка мора бити потписана од стране подносиоца или његовог заступника.

1.3.2. Међудржавне представке

Иако је Европска конвенција овластила и државе уговорнице да подносе представке против других држава (чл. 33), оне су у пракси Суда права реткост. Поједини аутори истичу да је разлог томе што суверене државе не желе да се установе прецеденти који се касније могу користити против њих.⁸

Поступци по међудржавним представкама у начелу су слични поступцима по индивидуалним представкама. Једина разлика између њих постоји у погледу формације Суда која одлучује о њиховој прихватљивости и основаности. О допуштености и основаности међудржавних захтева могу одлучивати само веће и Велико веће, док судије појединци и трочлани одбори овде немају никаквих компетенција.

Државе тужиоци морају у представкама означити тужену државу, чињенични и правни основ, ставити захтев за обештећење жртве и приложити сву потребну документацију. Држава која подноси представку мора испунити два услова прихватљивости, а то су исцрпљење унутрашњих правних лекова и поштовање рока од 6 месеци.

Поступак по међудржавној представци се може окончати одлуком којом се представка оглашава неприхватљивом или мериторном пресудом којом се одлучује о

⁸ M. D. Goldhaber, *A people's history of the European Court of Human Rights*, Rutgers University Press, London, 2007, стр. 5.

суштини ствари. Одлуке се доносе већином гласова судија, и по форми су истоветне пресудама донетим по захтевима појединаца

До сада су се државе свега 11 пута користиле правом из члана 33. Конвенције. Мериторне одлуке донете су у само два предмета, и то *Kipar protiv Turske*⁹ и *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,¹⁰ а два предмета су тренутно у току пред Великим већем, оба између Украјине и Русије.¹¹

1.3.3. Саветодавна надлежност

Првобитни текст Конвенције није садржао овлашћење Суда да даје саветодавна мишљења, већ је ова надлежност уведена Протоколом бр. 2 од 06. маја 1963. године. Суд даје саветодавна мишљења о правним питањима која се односе на тумачење одредаба Конвенције и протокола уз њу.

Већ у самом тексту Конвенције постављено је значајно ограничење везано за саветодавну надлежност. Наиме, Суд не може давати саветодавна мишљења везана за питања која се могу поставити у редовном парничном поступку, тј. за питања која се односе на обим и тумачења зајемчених права и слобода. Суд може давати једино мишљења која се односе на тумачења процедуралних одредби Конвенције, које су од значаја за његово несметано функционисање.

Тренутно, Суд може дати саветодавно мишљење једино на захтев Комитета министара Савета Европе. Захтев мора садржати јасно питање на које се тражи одговор и мора бити поткрепљен одговарајућом документацијом. Након достављања захтева, Суд ће позвати државе чланице Конвенције да доставе своја мишљења. О захтеву за давање саветодавног мишљења одлучује искључиво Велико веће. Форма у којој се даје саветодавно мишљење одговара форми пресуде, па судије које остану у мањини приликом гласања могу дати своје издвојено мишљење.

Надлежност Суда да даје саветодавно мишљење се може сматрати његовим недовољно искоришћеним потенцијалом, будући да је до сада дао свега два мишљења, оба везана за начин избора судија. Због тога је Суд нашао да је саветодавна надлежност допунска основној, парничној надлежности, те да му није дозвољено да на основу

⁹*Kipar protiv Turske*, представка бр. 25781/94, пресуда Великог већа од 10.05.2001. године.

¹⁰*Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 5310/71, пресуда Великог већа од 18.01.1978. године.

¹¹*Ukrajina protiv Rusije*, представка бр. 20958/14; *Ukrajina protiv Rusije II*, представка бр. 43800/14.

саветодавне надлежности одлучује о питањима из парничне надлежности.¹² Имајући у виду овакву ситуацију, Протоколом бр. 16,¹³ који још увек није ступио на снагу, проширена је саветодавна надлежност Суда, и то увођењем могућности да се највиши национални судови обрате Суду у Стразбуру са захтевом за добијање саветодавног мишљења. При том, од Суда се може тражити мишљење о начелним питањима у вези са тумачењем или применом права и слобода дефинисаних Конвенцијом или протоколима уз њу. На овај начин саветодавна надлежност Суда је двојачко проширена, и то омогућавањем ширем кругу субјеката да поднесу захтев за давање саветодавног мишљења и проширењем круга питања о којима Суд може дати мишљење. Овакво проширење саветодавне надлежности тежи остварењу двоструког циља: а) интензивирању и јачању дијалога између националних судова и Европског суда, као и б) смањењу великог броја нагомиланих представки.¹⁴

¹² С. Ђајић, *op. cit.*, стр. 172.

¹³ Протокол бр. 16 потписан је 02.10.2013. године. Занимљиво је да ће овај протокол ступити на снагу када га буде ратификовало 10 држава чланица, што се сматра преседаном, будући да су сви протоколи до сада ступали на снагу пошто их ратификују све државе чланице. Овакво решење одражава његову опциону природу, али и тежњу да ступи на снагу у што скоријем тренутку.

¹⁴ С. Ђорђевић, *Саветодавна надлежност Европског суда за људска права*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 906.

2. Статус жртве као услов прихватљивости представке

Подносилац представке мора бити лице, невладина организација или група лица која тврди да је жртва повреде права загарантованог Конвенцијом. Питање статуса жртве подносиоца представке релевантно је у свим фазама поступка пред Судом.¹⁵ Становиште је Суда да тумачење појма жртве подележе развоју у светлости услова који владају у савременом друштву, и мора се применити без прекомерног формализма.¹⁶ Такође, за постојање статуса жртве није неопходно да је подносилац представке претрпео штету, већ је та околност од значаја само за одлучивање о захтеву за правичну надокнаду, према чл. 41. Европске конвенције.

Статус жртве је, дакле, услов *sine qua non* за прихватање индивидуалне представке од стране Суда. Иако је утврђивање таквог статуса појединца на први поглед јасно, бројни случајеви повреда Конвенције отварају дилеме и намећу питање када се подносилац представке може сматрати жртвом.¹⁷

Неки услови који се траже за покретање поступака у националним правним системима, изостали су у систему заштите права пред Судом у Стразбуру. Право на подношење представке зависи само од тога да ли се подносилац може сматрати жртвом, док држављанство, пребивалиште или боравиште нису ни од каквог значаја за обраћање Суду. Овакав закључак произилази из члана 1. Конвенције, на основу којег Високе стране уговорнице јемче права и слободе свакоме лицу које је у њиховој надлежности.¹⁸ Израз „сваком лицу“ садржан у овом члану, одражава универзалну природу људских права гарантованих Конвенцијом. Европска конвенција, дакле, штити не само права држављана, него и странаца, лица без држављанства и особа које немају пословну способност, као што су деца или особе са озбиљним поремећајима.¹⁹

Према томе, појам жртве се у пракси Суда тумачи независно од унутрашњих прописа држава чланица, попут оних који се односе на способност и правни интерес

¹⁵ На пример, *Scordino protiv Italije*, представка бр. 36813/97, пресуда Великог већа од 29.03.2006. године, § 179.

¹⁶ На пример, *Gorraiz Lizarrga i drugi protiv Španije*, представка бр. 62543/00, пресуда Већа од 23.03.2004. године, § 35.

¹⁷ М. Новаковић, *Појам индиректне жртве у јуриспруденцији Европског суда за људска права*, Страни правни живот, Београд, 2011, стр. 262.

¹⁸ Ф.Лич, *Обраћање Европском суду за људска права* (Leach P, *Taking a case to the European Court of Human Rights*), Београд, 2007, стр. 118.

¹⁹ G. Domien, *op. cit.*, стр. 13.

странке да покрене поступак. У својој пракси, Суд је признавао активну легитимацију и лицима која немају пословну способност према унутрашњим правним нормама, тако да и непостојање правног капацитета у највећем броју случајева не представља сметњу за подношење представке. Тако, на пример, у предмету *Winterwerp protiv Holandije*,²⁰ подносилац представке који је у несрећи претрпео тешко оштећење мозга и на основу холандских прописа принудно хоспитализован и лишен пословне способности, није изгубио активну легитимацију пред Судом. У неким предметима, у својству подносилаца представки, појављивала су се и деца, и то како самостално, тако и заједно са родитељима и старатељима.

Настојање Суда да пружи заштиту широком кругу жртава видљиво је и по његовом прихватању да се као подносиоци представки, поред појединаца, појаве и групе лица, села, невладине организације, акционари, активна и неактивна привредна друштва, трустови, струковна удружења, политичке организације, синдикати, верске организације и сл.

Важно је напоменути да појединци, невладине организације и групе лица могу подносити представке на основу члану 34. Конвенције сами или преко својих заступника. Заступник подносиоца може бити адвокат с правом бављења адвокатуром у било којој држави уговорници, који има пребивалиште на територији једне од њих. Уз одобрење председника већа, заступник може бити и неко друго лице.

2.1. Непосредне жртве

Према члану 34. Конвенције, подносилац представке мора тврдити му је повређено зајемчено право или слобода. У највећем броју случајева подносиоци представки су непосредне жртве. Под непосредном, односно директном жртвом сматра се лице директно погођено пропуштањима или радњама државних органа или службеника, које су резултирале кршењем зајемчених права и слобода. Суд разматра конкретне околности сваког предмета, и не допушта апстрактне представке (*actio popularis*), као ни хипотетичка кршења,²¹ па је постојање статуса жртве на страни подносиоца неопходан услов да Суд представку узме у разматрање.

Подносилац представке мора доказати да је лично или непосредно погођен наводним кршењем Конвенције. Међутим, пракса показује да подносиоци представки врло

²⁰ *Winterwerp protiv Holandije*, представка бр. 6301/73, пресуда Већа од 27.11.1981. године.

²¹ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 124.

често падају на овом тесту, и да Суд проглашава представку недопуштеном, јер је *ratione personae* неспојива са одредбама Конвенције. На пример, у предмету *Hrišćanski savez Jehovinih svedoka protiv Francuske*,²² подносилац представке било је удружење које заступа Јеховине сведоке. Ово удружење се жалило на парламентарни извештај о сектама, који је утицао на доношење закона о сузбијању и спречавању секти. Међутим, ова представка проглашена је неприхватљивом, јер удружење није успело да покаже на који начин је било погођено овим мерама, односно није доказало свој статус жртве.

Међутим, у појединим ситуацијама Суд је проглашавао прихватљивим представке по члану 34. чак и онда када против подносиоца није предузета ниједна конкретна мера, већ је сам закон државе повређивао његова права. Такве жртве се у теорији најчешће називају потенцијалним жртвама, и о њима ће бити речи у наставку.

2.2. Потенцијалне жртве

Премда у пракси Суда преовладавају случајеви у којима је Суд представке оглашавао неприхватљивим јер подносиоци нису успевали да докажу на који начин су погођени самим постојањем прописа, постоје и они предмети у којима је било довољно да подносиоци увере Суд да ће потенцијално бити погођени мерама и законима који су на снази у туженој држави. Од таквих апликаната, који се у теорији називају потенцијалним жртвама, очекује се да Суду аргументовано укажу на постојање стварне опасности да буду непосредно повређени применом тих прописа.

Такви су, на пример, предмети који се односе на инкриминацију хомосексуалних односа, у којима постоји опасност од кривичног гоњења подносилаца представки. У предмету *Dugeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,²³ као особа хомосексуалног опредељења, подносилац представке се налазио у сталном страху и неизвесности, будући да је тужена држава инкриминисала хомосексуално понашање. Иако против апликанта није био покренут кривични поступак, он је од стране надлежних органа био испитиван о својим хомосексуалним активностима. Суд је заузео становиште да само постојање ових закона код њега изазива узнемирење, страх и патњу, иако кривични поступак није вођен, те је сматрао да само постојање оваквих закона повређује право на приватност подносиоца представке.

²² Представка бр. 53430/99, одлука од 06.11.2001. године.

²³ Представка бр. 7525/76, пресуда Већа од 22.10.1981. године.

Потенцијалне жртве појављују се, такође, у тзв. екстрадиционим предметима, у којима се појединци обраћају Суду због опасности да екстрадицијом у треће државе буду подвргнути нечовечном и понижавајућем поступању. На пример, у предмету *D. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,²⁴ наложена је екстрадиција подносиоца представке у острвску државу Свети Кристофер и Невис, одакле је пореклом, јер је у Уједињено Краљевство покушао да унесе кокаин. Како је боловао од AIDS-а, сматрао је да би његова депортација у поменуту државу у којој нема елементаних услова за лечење, била једнака понижавајућем и нечовечном поступању, те је Суд утврдио повреду члана 3. Конвенције.

Тakoђе, потенцијалним жртвама сматрани су и подносиоци представки у предмету *Klass i ostali protiv Nemačke*.²⁵ Апликанти су се жалили на доношење закона у Немачкој који омогућава и регулише тајни надзор, иако сами нису пружили доказе да је овакав надзор над њима сповођен. Суд је признао активну легитимацију подносилаца, и заузео став да у одређеним околностима подносиоци представки имају легитимно право да се обратe Суду тврдећи да су жртве кршења и због саме чињенице да такве мере постоје.²⁶

2.3. Посредне жртве

Чињење или нечињење које представља повреду права мора непосредно погодити подносиоца представке. Ипак, Суд ово правило не примењује круто и рестриктивно, већ дозвољава право на представку и лицима која су посредно претрпела повреду неког свог права, и то кршењем права друге особе. Тако се у пракси Европског суда појављују представке поднете од стране лица у блиским породичним односима са особама које су непосредно претпеле повреду права и слобода.

На пример, у предмету *McCann i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,²⁷ подносиоци представки били су чланови породица жртава, односно тројице преминулих припадника ИРА у Гибралтару, убијених од стране британских војних снага. Они су истицали повреду Конвенције само у односу на своје преминуле сроднике, али не и у односу на себе. Представка је проглашена прихватљивом, те није доведено у питање да ли најближи сродници, као индиректне жртве, имају право обраћања Суду.

²⁴ *D. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 30240/96, пресуда Већа од 02.05.1997. године.

²⁵ Серија А, бр. 28, пресуда од 06.09.1978. године.

²⁶ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 129.

²⁷ Представка бр. 18984/91, пресуда Великог већа од 27.09.1995. године.

С друге стране, у предмету *Kurt protiv Turske*²⁸ подносиатеља представке истицала је повреде Конвенције које су учињене њеном сину приликом његовог нестанка на југоистоку Турске, али је истакла и повреду чл. 3. Конвенције и у односу на себе, јер је сматрала да је бол и страх који је претрпела због нестанка сина једнак нечовечном поступању. Суд је у овом случају пронашао повреде Конвенције и у односу на подносиатељу представке и у односу на њеног сина.

Слично, у предмету *Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,²⁹ држава је наложила депортацију подносиоца представке, сепаратистичког вође Сика, уз истицање да његов останак у држави представља опасност за националну безбедност. На повреде Конвенције позивао се не само господин *Chahal*, већ и чланови његове породице, тврдећи да налог за његову депортацију посредно повређује њихово право на приватни и породични живот, загарантовано чланом 8. Конвенције.

2.4. Смрт и губитак статуса жртве

Ако подносилац представке умре док је у току поступак пред Судом, уобичајено је да поступак настави његов блиски сродник или наследник, ако за то има легитимни интерес или ако је Суд уверен да је реч о питању од опште важности.³⁰ Међутим, пракси Суда нису страни ни примери да је поступак настављен и онда када нема наследника подносиоца представке. Такав је, на пример, предмет *Karner protiv Austrije*,³¹ у коме је подносилац представке у току постука преминуо, не оставивши наследике. Суд је ипак одлучио да настави поступак, будући да се појавило питање од опште важности за државе потписнице Конвенције, односно питање права хомосексуалаца да наследе станарско право свог партнера.

Дакле, смрт подносиоца представке не доводи сама по себи до губитка његовог статуса жртве, па самим тим ни до одбацивања представке или њеног брисања са листе. Ипак, у појединим ситуацијама смрт подносиоца може довести до губитка овог статуса. Суд је заузео становиште да подносилац представке мора бити у могућности да кроз читав

²⁸ Представка бр. 24276/95, пресуда Већа од 25.05.1998. године.

²⁹ Представка бр. 22414/93, пресуда Већа од 15.11.1996. године.

³⁰ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 122.

³¹ Представка бр. 40016/98, пресуда Већа од 24.07.2003. године.

поступак оправда свој статус жртве.³² Тако се може догодити да апликант изгуби овај статус и у другим ситуацијама, а не само у случају смрти.

Суд је сачинио веома значајан трочлани тест који се примењује у случајевима у којима се постави питање даљег постојања статуса жртве. Овај тест установљен је у предмету *Eckle protiv Nemačke*,³³ и по њему, потребно је утврдити следеће:

- да ли су националне власти признале, било изричито, било суштински, да је Конвенција прекршена,
- да ли је подносиоцу представке пружено правно задовољење,
- да ли се према подносиоцу преставке поступало на начин који даје довољно показатеља за процену размера у којима је то кршење права узето у обзир.

На пример, применом овог трочланог теста, Суд је констатовао губитак статуса жртве у предмету *Caraher protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,³⁴ у коме је подносиатељка тврдила да је дошло до повреде чланова 2. и 3. Конвенције, јер су британски војници пуцали у њеног мужа у Северној Ирској и нанели му смртоносне повреде. Она је од Министарства одбране на име претрпљене штете тражила 50.000,00 фунти и њен захтев је био у целости прихваћен. Након тога, Суд је утврдио да је она изгубила статус жртве, јер је дошло до поравнања у грађанском поступку у коме је она у целости обештећена и у коме је држава признала повреду права.

Поред овог, до губитка статуса жртве може доћи и у случају ослобађања подносиоца у кривичном поступку, обуставе поступка пред домаћим судовима или успешног окончања поступка по жалби. Међутим, у ситуацијама када домаћи органи ублаже казну или изрекну меру која је повољна за подносиоца, до губитка статуса жртве доћи ће само у случају када је изричито признато кршење Конвенције или је то барем суштински учињено.³⁵

³² На пример, *Burdov protiv Rusije*, представка бр. 59498/00, пресуда Већа од 07.05.2002. године, § 30.

³³ Представка бр. 8130/78, одлука од 15.07.1982. године.

³⁴ Представка бр. 24520/94, одлука Већа од 11.01.2000. године.

³⁵ На пример, *Scordino protiv Italije (br.1)*, представка бр. 36813/97, пресуда Великог већа од 29.03.2006. године, § 178-193.

3. Услови прихватљивости индивидуалних представки из чл. 35. Конвенције

Како је већ речено, питање прихватљивости индивидуалних представки је веома важно, јер ће Суд испитивати постојање наводне повреде права само онда када је представка поднета од стране активно легитимисаног лица и када испуњава услове предвиђене чланом 35. Конвенције. Суд о овим условима води рачуна у току целог поступка, тако да представку може огласити неприхватљивом у свакој фази.

У теорији су присутне бројне класификације услова прихватљивости. Поједини аутори услове прихватљивости деле на позитивне (исцрпљење унутрашњих правних лекова и поштовање рока од 6 месеци) и негативне (анонимне представке, представке које је Суд већ разматрао или које су поднете другој међународној инстанци, представке неспојиве с одредбама Конвенције, очигледно неосноване представке, злоупотреба права на представку).³⁶ Полазна тачка за ову поделу јесте питање да ли су, приликом обраћања Суду, подносиоци представки дужни нешто да предузму (позитивни услови), или да се од нечега уздрже (негативни услови). С друге стране, Савет Европе је у недавно сачињеном водичу кроз услове прихватљивости³⁷ исте поделио на процесне услове (исцрпљење унутрашњих правних лекова, поштовање рока од 6 месеци, анонимне представке, представке које је Суд већ разматрао или које су поднете другој међународној инстанци, злоупотреба права на представку), услове прихватљивости у вези са надлежношћу Суда (неспојивост представке са одредбама Конвенције - неспојивост *ratione personae*, неспојивост *ratione loci*, неспојивост *ratione temporis* и неспојивост *ratione materiae*) и услове у вези са меритумом (очигледно неосноване представке и представке у којима подносилац није претрпео значајније оштећење).

У овом раду услови прихватљивости биће анализирани оним редоследом којим су прописани у члану 35. Конвенције. Дакле, најпре ће бити речи о обавези подносиоца да искористи све правне лекове националног права и представку поднесе у року од 6 месеци. Затим ће бити дато појашњење анонимних представки, представки у суштини истоветних са онима које је Суд већ разматрао или које су поднете другој међународној инстанци ради испитивања, као и представки које су неспојиве с одредбама Конвенције, очигледно

³⁶ А. Јакшић, *Европска конвенција о људским правима – коментар*, Београд, 2006, стр. 440-441.

³⁷ Савет Европе, *Практични водич кроз услове прихватљивости*, 2011, стр. 7.

неосноване или представљају злоупотребу права на представку. Најзад, биће анализиран нови услов прихватљивости који се односи на постојање значајне штете по подносиоца представке.

3.1. Исцрпљење унутрашњих правних лекова

Обавеза исцрпљења унутрашњих правних лекова представља правило међународног обичајног права, које је потврђено и у пракси Међународног суда правде.³⁸ Овај услов је данас уобичајен код бројних универзалних и регионалних уговора у области заштите људских права, као што су Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Америчка конвенција за заштиту људских права и Афричка повеља за заштиту људских права.

Може се рећи да се правило о исцрпљењу домаћих правних лекова сматра једним од најважнијих услова, имајући у виду да се велики број представки одбацује баш због његовог непоштовања. Суд је више пута указивао да је овај услов незаобилазни део функционисања система заштите по Конвенцији и да представља једно од основних начела.³⁹

Чланом 35. ст. 1. Конвенције предвиђено је да Суд може узети предмет у поступак тек када се искористе сви унутрашњи правни лекови, у складу са општепризнатим начелима међународног права. Према томе, подносиоци се могу обратити Суду тек онда када исцрпе све правне лекове унутрашњег права. Ово правило одраз је начела супсидијарности, према коме је улога Суда секундарна, док држава има примарну обавезу да заштити права зајемчена Конвенцијом.

Европски суд за људска права замишљен је као супсидијарни чинилац у односу на националне системе за заштиту људских права и зато је националним судовима дата могућност да најпре они утврђују усклађеност унутрашњег права са Конвенцијом, и отклоне евентуалне повреде.⁴⁰ Дакле, основна сврха овог услова прихватљивости је да омогући националним огранима исправљање евентуалних повреда Конвенције, пре него што предмет доспе пред Суд.

³⁸ На пример предмет *Interhandel (Switzerland v. the United States)*, пресуда 21. марта 1959, наведено према: Савет Европе, *Практични водич кроз услове прихватљивости*, 2011, стр. 16.

³⁹ *Demopoulos i ostali protiv Turske*, представке бр. 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04, одлука Великог већа о прихватљивости од 01.03.2010. године.

⁴⁰ На пример *A, B i C protiv Irske*, представка бр. 25579/05, одлука Великог већа од 16.12.2010. године, § 142.

Подносиоци представки имају обавезу пружања свих потребних доказа да су пред унутрашњим органима искористили расположиве правне лекове. На туженој држави је терет доказивања да правни лекови нису исцрпљени, те да постоји делотворан и довољан правни лек у унутрашњем праву који је стајао на располагању подносиоцу представке, и који му је могао обезбедити правично задовољење. У случају такве тврдње државе, подносиоци представки дужни су доказати да је такав правни лек већ искоришћен, односно да није био доступан, делотворан или адекватан. Оваква обавеза апликаната у складу се је ставом Суда да правило о исцрпљивању домаћих правних лекова подразумева коришћење само оних правних лекова који су подносиоцама доступни и довољни, односно подобни да обезбеде правично задовољење за њихове захтеве.⁴¹

Апликанти су дужни да поштују сва процесна правила која се односе на изјављивање правних лекова пред домаћим органима. Због тога се неће сматрати да је овај услов испуњен, онда када се апликанти правним лековима нису користили благовремено или уколико нису испоштовали друга процесна правила. На пример, у предмету *Barbera, Messegue i Jabardo protiv Španije*⁴² Суд је представку прогласио делимично прихватљивом, будући да правни лекови нису исцрпљени јер се подносиоци представки нису благовремено у току поступка позвали на непријатељско поступање судија. Овакво делимично прихватање представке значи да је Суд испитивао остале наводе подносилаца, али не и навод о непријатељском опхођењу судија, будући да ову повреду нису благовремено истакли пред националним судовима због чега је Суд закључио да нису исцрпели све правне лекове.

3.1.1. Примена правила о исцрпљењу унутрашњих правних лекова

Правило о исцрпљењу унутрашњих правних лекова, како је већ наведено, представља конкретизацију начела супсидијарности, према коме најпре треба дати могућност домаћим органима да испитају наводну повреду Конвенције. Његова сврха је препознавање и пружање адекватног задовољења за повреду у националним оквирима, а тек када домаћи органи власти не испуне тај задатак, Суд може испитати повреду на коју указује подносилац.

⁴¹ На пример *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije*, представке бр. 2832/66, 2835/66, 2899/66, пресуда донета на општој седници 18.06.1971. године, § 60.

⁴² Представке бр. 10588/83, 10589/83, 10590/83, одлука о прихватљивости од 11.10.1985. године.

Суд је више пута истицао да правило о исцрпљењу правних лекова није апсолутно, нити се може примењивати аутоматски.⁴³ Дакле, његова примена је флексибилна, уз посматрање специфичних околности сваког конкретног случаја, а посебно општег контекста у коме делују правни лекови, као и личних прилика подносилаца представки. И Комисија и Суд су често наглашавали потребу да се ово правило примењује без прекомерног формализма, с обзиром на контекст заштите људских права.⁴⁴ На пример, у предмету *D.H. i ostali protiv Češke*⁴⁵ истакнуто је да би непотребни формализам био захтевање од подносиоца представке да искористи правни лек на чију примену га не обавезује чак ни највиши суд у земљи. Гипкост правила подразумева да ће Суд ценити само да ли су подносиоци представке предузели све што се од њих разумно могло очекивати да би искористили све правне лекове у националним оквирима.

Поред избегавања „аутоматске“ примене овог услова, посебан проблем који се у пракси може јавити јесте постојање већег броја суштински истих домаћих правних лекова. У овом случају, поставља се питање да ли се од подносилаца представки очекује да искористе све правне лекове или само један. Суд је у многобројним предметима истицао да, ако постоји више од једног потенцијално делотворног правног лека, од апликанта се захтева да искористи само један од њих,⁴⁶ као и да, када је покушао да искористи један правни лек, није неопходно да употреби други који има у суштини исту сврху.⁴⁷ Може се закључити да, када је националним законодавством пружена могућност жртвама да користе већи број правних лекова у различитим врстама поступка, оне нису обавезне да то учине, уколико правни лекови у суштини имају исти циљ. Подносилац представке, дакле, има могућност да изабере правни лек који сматра најпримеренијим свом случају.

Да би испоштовао правило о исцрпљењу правних лекова, подносилац представке је обавезан да се у поступку пред националним судовима позове на суштину повреде коју ће предочити Суду, што је, такође, у складу са начелом супсидијарности. Ипак, није неопходно да право из Конвенције буде изричито наведено у унутрашњем поступку, под

⁴³ На пример, *Kozacioglu protiv Turske*, представка бр. 2334/03, пресуда Већа од 19.02.2009, § 40.

⁴⁴ На пример, *Ringeisen protiv Austrije*, представка бр. 2614/65, пресуда Већа од 16.07.1971. године, § 89.

⁴⁵ Представка бр. 57325/00, пресуда Великог већа од 13.11.2007. године, § 116-118.

⁴⁶ На пример, *Karako protiv Madarske*, представка бр. 39311/05, пресуда Већа од 28.07.2009. године, § 14.

⁴⁷ На пример, *Riad i Idiab protiv Belgije*, представке бр. 29787/03 и 29810/03, пресуда Већа од 24.04.2008. године.

условом да се тужба заснива барем на истој суштини.⁴⁸ То значи да, када се подносилац представке није позвао на одредбе Конвенције, он је морао навести аргументе истог или сличног дејства на основу унутрашњег права, како би националним судовима пружио могућност да сами исправе наводно кршење одредаба Конвенције.⁴⁹

На пример, у предмету *Guzzardi protiv Italije*,⁵⁰ подносилац представке, осумњичен за припадност мафији, жалио се Суду због трогодишње изолације на италијанском острву Азинара. У представци се позивао на бројне повреде Конвенције, али се није позвао на повреду чл. 5. ст. 1, за коју је Суд једино нашао да постоји. Ипак, Суд није одбацио ову представку јер је подносилац у националном поступку у суштини покренуо питање о коме је реч. Дакле, може се закључити да подносилац представке није обавезан да се у унутрашњем поступку позове на конкретну повреду одредаба Конвенције, али је за њега сигурније уколико то учини.

Најзад, треба нагласити да се и од апликаната који се не налазе у надлежности тужене државе очекује да исцрпе све унутрашње правне лекове, без обзира на практичне неугодности и разумљиво лично оклевање.⁵¹

3.1.2. Доступност, делотворност и довољност правних лекова

Иако се у члану 35. Конвенције само наводи да Суд може узети предмет у поступак када се исцрпе унутрашњи правни лекови, пракса Суда изнедрила је правило да се од подносилаца очекује да искористе само доступне, делотворне и довољне правне лекове. На пример, у предмету *Sejdović protiv Italije*,⁵² Суд је још једном указао на давно заузети став да су апликанти дужни да искористе само оне правне лекове који су им у релевантном тренутку теоријски и практично на располагању, и путем којих могу сами покренути поступак. Дакле, треба да се искористе правни лекови који су доступни, који могу обезбедити обештећење и који пружају разумне изгледе за успех. Приликом утврђивања расположивости, довољности и делотворности правних лекова, Суд узима у обзир конкретне околности сваког појединачног случаја.

⁴⁸ На пример, *Castells protiv Španije*, представка бр. 11798/85, пресуда Већа од 23.04.1992. године, § 32.

⁴⁹ На пример, *Gäygen protiv Nemačke*, представка бр.22798/05, пресуда Већа од 01.06.2010. године, § 142,144 и 146.

⁵⁰ Представка бр. 7367/76, пресуда од 06.11.1980. године.

⁵¹ *Demopoulos i ostali protiv Turske*, представке бр. 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04, одлука Великог већа о прихватљивости од 01.03.2010. године, § 98 и 101.

⁵² На пример, *Sejdović protiv Italije*, представка бр.56581/00, пресуда Великог већа од 01.03.2006. године, § 46.

Под доступним правним лековима се сматрају они лекови који су апликантима на располагању, те их могу искористити непосредно и самостално. У пракси су расположиви они правни лекови чије коришћење не зависи од дискреционе оцене неког државног органа или функционера.

У пракси Комисије и Суда врло често је постављано питање да ли се уставна жалба сматра доступним правним леком, као и да ли су апликанти обавезни да се њоме користе. Одговор на ово питање зависи од тога како национално законодавство регулише овај правни лек. На пример, у Италији уставну жалбу могу поднети само национални судови, па се стога не сматра доступним правним леком. С друге стране, уставна жалба се у правном систему Републике Србије сматра расположивим и делотворним правним леком, јер је доступна свим грађанима, па ће њено неисцрпљење довести до одбацивања представке као неприхватљиве по члану 35. ст. 1. Конвенције.

Не могу се сматрати доступним ни они правни лекови који су по свом карактеру дискрециони или ванредни, какав је, на пример, захтев неком суду да преиспита своју одлуку, или предлог за поновно покретање поступка. На пример, у предмету *Bucklely protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,⁵³ тужена држава је указивала да подносиатељка представке није искористила све правне лекове, јер се није обратила државном секретару са захтевом да искористи овлашћења из Закона о местима за паркирање стамбених приколица. Међутим, Комисија је сматрала да се ово дискреционо овлашћење државног секретара не може сматрати доступним правним леком, будући да се њиме користио свега неколико пута, па је одбацила приговор владе Уједињеног Краљевства. Међутим, ванредни или дискрециони правни лек мора се искористити у околностима у којима је, на основу домаћег права, установљено да он суштински представља делотворан правни лек.⁵⁴

Најзад, доступност правног лека оцењује се и по томе колико његова употреба материјално исцрпљује потенцијалну жртву. Сматра се да правни лек није доступан ако изискује велике трошкове за странке; то се често догађа јер многи правни системи захтевају да жалилац има квалификованог заступника.⁵⁵

⁵³ Представка бр. 20348/92, пресуда Већа од 25.09.1996. године.

⁵⁴ *K.S. i A.G. protiv Švajcarske*, представка бр. 19117/91, одлука о прихватљивости од 12.01.1994. године.

⁵⁵ В. Димитријевић, Д. Поповић, Т. Папић, В. Петровић, *Међународно право људских права*, Београд, 2006, стр. 383.

Такође, поред доступних, од подносилаца представки се очекује да искористе само правне лекове који су довољни и делотворни. Дакле, није довољно да правни лек само теоријски постоји, већ мора бити практично применљив и довољан да доведе до правичног задовољења жртве повреде права. Под делотворним и довољним правним лековима не подразумевају се само судски правни лекови, већ и управни, под условом да могу пружити одговарајуће задовољење у околностима конкретног случаја.

Суд је у предмету *Akdivar i drugi protiv Turske*⁵⁶ указао да не узима у обзир само формалну расположивост правих лекова у унутрашњем правном систему, већ и правни и политички контекст у коме ти правни лекови делују, као и личне околности подносиоца представке. Суд испитује да ли је, с обзиром на све околности датог предмета, подносилац предузео све што се од њега разумно могло очекивати да исцрпи унутрашње правне лекове.

Један од чинилаца за утврђивање делотворности правног лека, јесте и дужина поступка који је пред националним органима вођен по тим лековима. У многобројним предметима који су се односили на убиства и присилне нестанке лица са подручја северног Кипра, Суд је нашао да су правни лекови којима су се апликанти користили пред турским органима неделотворни, с обзиром на дужину трајања поступка. На пример, у предмету *Tanli protiv Turske*,⁵⁷ подносиатељка представке жалила се због убиства њеног сина у полицијском притвору. Поводом тог догађаја, у Турској је против осумњичених лица покренут кривични поступак, који је трајао годину дана и осам месеци. Закључак Суда је био да се у конкретном случају кривични поступак не може сматрати делотворним правним леком, имајући у виду дужину његовог трајања.

Такође, важно је напоменути да у случајевима постојања сумње у делотворност неког правног лека, подносиоци представки би требало да настоје да такав правни лек искористе. У предмету *Mogas i Krifka protiv Nemačke*,⁵⁸ поставило се питање повреде права због протеривања апликаната, иначе апатрида румунског порекла, са територије Немачке. Ова представка је оглашена неприхватљивом, јер се подносиоци нису жалили Савезном суду Немачке. Суд је нашао да мишљење њихових правних засупника да такав правни лек није делотворан није довољно, те да је требало и њега искористити.

⁵⁶ *Akdivar i drugi protiv Turske*, представка бр. 21893/93, пресуда Великог Већа од 16.09.1996. године, § 68-69.

⁵⁷ Представка бр. 26129/95, пресуда Већа од 10.04.2001. године.

⁵⁸ Представка бр. 78084/01, одлука о прихватљивости од 27.03.2003. године.

Уколико се догоди да подносилац представке користи правни лек, који је према оци Суду непримерен, односно недоступан, неделотворан и недовољан, време које му је за то било потребно не зауставља ток рока од шест месеци, што може довести до тога да представка буде одбачена као неблаговремена.⁵⁹

3.1.3. Исцрпљење правних лекова у режимима под *de facto* окупацијом

Суд у Стразбуру се више пута сусрео са питањем које правне лекове подносиоци треба да искористе када се држава у којој је дошло до повреде права налази под *de facto* контролом неке друге државе. Спорно питање односило се на акте турских органа власти на подручју северног Кипра, као и руских на територији дела Молдавије, односно Приднестровља.

У чувеном предмету *Kipar protiv Turske*,⁶⁰ Кипар је тврдио да није неопходно да подносиоци представке исцрпе све правне лекове који су установљени у „Турској Републици Северни Кипар“, будући да је реч о држави коју међународна заједница не признаје, већ да је требало искористити правне лекове прописане законодавством Кипра. Суд није прихватио ово гледиште, и нашао да би у начелу требало исцрпети све правне лекове Турске Републике Северни Кипар, уколико се не може доказати њихово непостојање или неделотворност. Већина судија сматрала је најбољим интересом становника територије о којој је реч, да затраже заштиту тих органа, и по њиховом мишљењу, ова одлука нема за последицу давање легитимитета режиму Турске Републике Северни Кипар.⁶¹

До другачијег закључка Суд је дошао у предмету који се односио на руску окупацију територије Приднестровља. Наиме, у предмету *Ilascu i ostali protiv Moldavije i Rusije*,⁶² Русија је тврдила да подносиоци представке нису исцрпели све правне лекове, јер се нису обратили жалбом Врховном суду Русије. Међутим, како је Русија негирала да су њене оружане снаге и службена лица имала било какве везе са хапшењем, затварањем и осуђивањем апликаната на територији Молдавије, према мишљењу Суда, било би потпуно нелогично од њих очекивати да се правним леком обрате руским судовима.

⁵⁹ *Prystavska protiv Ukrajine*, представка бр. 21287/02, одлука о прихватљивости од 17.12.2002. године.

⁶⁰ Представка бр. 25781/94, пресуда Великог већа од 10.05.2001. године.

⁶¹ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 139.

⁶² Представка бр.48787/99, одлука Великог већа од 08.07.2004. године.

3.1.4. Одступање од примене правила о исцрпљењу унутрашњих правних лекова

Од подносилаца представки се очекује да увек испоштују правило о исцрпљивању унутрашњих правних лекова. Ипак, извесне и посебне околности могу апликанте ослободити обавезе да испуне тај услов прихватљивости. Суд је заузео становиште да у случајевима у којима би захтев упућен подносиоцу представке да искористи одређени правни лек у пракси деловао нерационално или би представљао несразмерно велику препреку делотворном остваривању права на појединачну представку, сходно члану 34. Конвенције, подносилац представке је ослобођен тог захтева.⁶³ Појам „посебних околности“ не обухвата одсуство правничког познавања Конвенције, немарне савете адвоката или депресивно стање у коме се сам подносилац представке налази.⁶⁴

Посебне околности које апликанте ослобађају обавезе из чл. 35. ст.1. Конвенције најчешће су постојале у тзв. турским предметима, односно предметима који су се односили на повреде права учињене од стране турских власти на подручју Северног Кипра. У предмету *Odžalan protiv Turske*,⁶⁵ Суд је нашао да постоје специјалне околности, које подносиоца ослобађају обавезе исцрпљења унутрашњих правних лекова. Апликант је у овом случају био потпуно изолован у притвору и без икакве могућности да се консултује са адвокатима, па самим тим није могао да искористи правне лекове. Суд је одбио као неосновану примедбу државе да су адвокати подносиоца, без његовог одобрења, могли тражити правно задовољење.

Такође, у предмету *Akdivar protiv Turske*,⁶⁶ подносилац представке се жалио на непрофесионално понашање службених лица тужене државе због наношења штете и душевног бола спаљивањем неколико кућа на северу Кипра. Како је тужена држава пропустила да поводом предметног догађаја спроведе било какву истрагу, Суд је нашао да су на страни подносиоца биле посебне околности које га ослобађају обавезе исцрпљења унутрашњих правних лекова. У таквој ситуацији, терет доказивања се враћа на државу, која је дужна да докаже да је учинила све да разјасни околности догађаја и да апликанту пружи правично задовољење, што Турска није учинила.

⁶³ На пример, *Veriter protiv Francuske*, представка 31508/07, пресуда Већа од 14.10.2010. године, § 27.

⁶⁴ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 124.

⁶⁵ Представка бр. 46221/99, пресуда Великог већа од 12.05.2005. године.

⁶⁶ Представка бр. 21893/93, пресуда Великог већа од 16.09.1996. године.

3.2. Поштовање рока од 6 месеци

Одредбом члана 35. став 1. Конвенције прописано је да Суд може узети предмет у разматрање у року од 6 месеци од дана доношења правноснажне пресуде у унутрашњем правном систему. Поред правила о исцрпљењу свих унутрашњих правних лекова, поштовање рока од 6 месеци сматра се једним од основних услова прихватљивости представке, будући да је највећи број представки проглашен неприхватљивим по неком од та два основа. Стога, од апликаната се очекује да представку поднесу у овом року и од овог правила се не може одступити. Чак иако тужена држава не укаже на његово неиспуњење, Суд ће о поштовању овог услова водити рачуна по службеној дужности.⁶⁷ Такође, Суд нема могућности да било ког апликанта ослободи правила од 6 месеци.

Поштовање рока од 6 месеци има за циљ да обезбеди правну сигурност онемогућавањем да се одлуке националних органа трајно оспоравају. Суд је више пута истицао да је сврха овог правила афирмисање и обезбеђење правне сигурности, обезбеђење да предмети који отварају питања по основу Конвенције буду размотрени у разумном року, као и заштита власти и других заинтересованих лица од могућности да се нађу у ситуацији неизвесности која би могла дуго да траје.⁶⁸ Овај услов обезбеђује да предмети пред Судом започињу у разумном року, чиме се повећава вероватноћа да ће бити на располагању докази који би иначе могли нестати.⁶⁹ Иако је ово правило несумњиво требало да обезбеди постојање доказа који се предочавају Суду, како поступак најчешће траје и по неколико година, врло често се од апликаната очекује да доказе достављају и по неколико година након подношења представке.

Суд је истакао да се рок од 6 месеци може сматрати разумним роком, у коме подносилац може размотрити да ли жели да поднесе представку, као и да на потпун начин размотри њену потенцијалну садржину. Дакле, како је Суд истакао у предмету *O'Loughlin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ово правило пружа перспективном подносиоцу представке довољно времена за разматрање могућности подношења представке, те за

⁶⁷ K. Reid, *Apracitioner's guide to the European Convention of Human Rights*, London, 2004, стр. 26.

⁶⁸ На пример, *P.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 6638/03, одлука о прихватљивости од 24.08.2004. године.

⁶⁹ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 147.

доношење одлуке које конкретне аргументе и жалбе ће изнети ако се одлучи за обраћање Суду.⁷⁰

Такође, имајући у виду да се правило о поштовању рока од 6 месеци увек примењује у корелацији са правилом о исцрпљењу унутрашњих правних лекова, то се и у његовој примени уочава извесна доза флексибилности. Дакле, Суд у сваком предмету узима у обзир конкретне околности које постоје на страни подносиоца, а нарочито има у виду контекст заштите људских права у систему у коме се ово правило примењује. Најзад, као једно од општих начела, може се истаћи да правило о поштовању рока од 6 месеци не може налагати подносиоцу представке да своју представку достави Суду пре него што је његов положај у односу на конкретно питање коначно решен на домаћем нивоу.⁷¹

3.2.1. Датум од ког почиње тећи рок од 6 месеци

Рок од 6 месеци почиње да тече наредног дана након доношења правноснажне одлуке у поступку пред домаћим органима, односно од правноснажног исцрпљења свих правних лекова националног права. Правило је да овај рок тече од тренутка јавног објављивања одлуке, а уколико се одлука јавно не објављује, онда од момента њеног достављања странкама и њиховим правним заступницима.

Дакле, у националним правним системима моменат саопштавања одлуке странкама зависи од тога да ли се одлука јавно објављује, или се писмени отправак доставља странкама без објављивања. Када у оваквим ситуацијама постоји дилема који тренутак се има сматрати релевантим за почетак рока од 6 месеци, примењује се опште правило Суда да рок почиње тећи од дана када подносилац представке и његов заступник имају довољно сазнања о правноснажној одлуци домаћих судова.⁷² Такође, када у унутрашњем праву није предвиђено достављање одлуке, исправно је да се као полазиште узме датум када је одлука до краја срочена, што значи онда када су странке могле коначно сазнати њен садржај.⁷³

⁷⁰ *O'Loughlin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 23274/04, одлука о прихватљивости од 25.08.2005. године.

⁷¹ *Varnava i drugi protiv Turske*, представке бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 и 16073/90, пресуда Великог већа од 18.09.2009. године, § 157.

⁷² На пример, *Koc i Tosun protiv Turske*, представка бр. 23852/04, одлука о прихватљивости од 13.11.2008. године.

⁷³ *Papachelas protiv Grčke*, представка бр. 31423/96, пресуда Великог већа од 25.03.1999. године, § 30.

У предмету *Worm protiv Austrije*,⁷⁴ Суд је стао на становиште да, уколико је образложење одлуке уследило након њеног објављивања, рок почиње тећи од потоњег тренутка, односно од достављања одлуке, уколико су разлози за доношење одлуке важни са становишта примене Конвенције. Наиме, у овом предмету, против подносиоца представке је покренут кривични поступак, јер је као новинар објављивао податке који су могли да утичу на поступак који се већ водио против једног министра. Како је пресуда против подносиоца била јавно изречена пред Апелационим судом, али је он отправак примио после скоро пет месеци од дана објављивања, Суд је сматрао да рок од 6 месеци почиње тећи од дана пријема пресуде, јер је иста садржала више од девет страна детаљног правног образложења.

Како је услов поштовања рока од 6 месеци у нераскидивој вези са правилом о исцрпљењу правних лекова унутрашњег права, подносилац представке треба уобичајено искористити оне правне лекове за које се сматра да су делотворни и довољни.⁷⁵ Приликом рачунања рока од 6 месеци, у обзир се, дакле, узимају само правни лекови који су уобичајени и делотворни. Тиме се спречава да апликанти продужавају овај строги рок тако што ће се обраћати државним органима који немају одговарајућа овлашћења да пруже правично задовољење за повреду права загарантованог Конвенцијом.

Суд је, такође, у вези са заједничком применом услова из чл. 35. ст. 1. Конвенције, заузео став да се одговарајућим правним лековима не могу сматрати они лекови који нису доступни подносиоцима, односно чија примена зависи од дискреционог овлашћења неког државног органа или функционера. Стога се рок од 6 месеци не може рачунати од исцрпљења правних лекова који нису били директно доступни подносиоцу. Слично томе, у предмету *Williams protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,⁷⁶ истакнуто је да унутрашњи правни лекови, који се могу користити без прецизно одређеног временског рока, стварају неизвесност и обесмишљавају правило о року од 6 месеци.

Дакле, може се закључити да у случају такозваних „сумњивих“ правних лекова постоји посебно правило о прекиду тока рока од 6 месеци. Ако у унутрашњем правном систему не постоји правни лек који се може сматрати делотворним и доступним,

⁷⁴ Представка бр. 22714/93, пресуда Већа од 29.08.1997. године.

⁷⁵ На пример, *Moreira Barbosa protiv Portugala*, представка бр. 65681/01, одлука о прихватљивости од 29.04.2004. године.

⁷⁶ Представка бр. 32567/06, одлука о прихватљивости од 17.02.2009. године.

подносилац треба поднети представку у року од 6 месеци од догађаја или одлуке коју сматра повредом својих права.

Посебна правила за рачунање шестомесечног рока примењују се у случајевима трајног кршења Конвенције. Уколико се повреда на коју се подносилац жали наставља, рок од 6 месеци почиње тећи од тренутка када кршење престане да има трајно дејство. Питање да ли је неко кршење Конвенције трајно, или представља појединачни, тренутни случај, утврђује се узимањем у обзир свих околности конкретног случаја.

На пример, трајно кршење Конвенције може постојати у случају важења закона, који, сам по себи, трајно повређује права подносилаца представки. Такав је случај био у предмету *Dugeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.⁷⁷ У овом предмету, само важење закона који инкриминишу хомосексуалне односе представљало је трајну повреду права подносиоца представке. Такође, у вези са трајним кршењима Конвенције важи и опште правило да, уколико постоји читав низ догађаја, подносилац се Суду треба обратити у року од 6 месеци од првог, с тим што се, уколико су у питању повезани догађаји, овај рок рачуна од последњег у низу.

3.2.2. Датум подношења представке

Датум подношења представке је од великог значаја, будући да се од тог тренутка прекида ток рока од 6 месеци. Према устаљеној пракси Суда, датумом подношења представке сматра се датум предаје пошти, односно датум који стоји на поштанском жигу, а не датум приспећа представке у Суд. Такође, ни датум састављања представке нема никакав значај за рачунање рока од 6 месеци. Суд је заузео став да није довољно представку послати само телефаксом, без достављања изворног документа у траженом временском року.⁷⁸ Међутим, Суд може из оправданих разлога одлучити да се као датум подношења представке сматра неки други датум.

Према члану 47. ст. 5. Пословника Европског суда за људска права, датумом подношења представке сматра се, по правилу, датум првог обраћања Суду, у коме је подносилац представке, макар и сажето, изложио предмет захтева, под условом да је у року који је Суд одредио достављен прописно испуњен образац за представку.⁷⁹

⁷⁷ *Dugeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 7525/76, пресуда Већа од 22.10.1981. године.

⁷⁸ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 151.

⁷⁹ *Ketevuako protiv Holandije*, представка бр. 65938/09, одлука о прихватљивости од 01.06.2010. године.

Уколико имају било какву сумњу у делотворност правног лека који користе, подносиоци би требало да размотре могућност да се обрате Суду најавним писмом, како би заштитили свој положај. Правило је да се ток рока од 6 месеци прекида достављањем најавног писма Суду, којим подносилац може у сажетом облику изнети свој захтев, док ће у кратком року који Суд одреди, најчешће у року од 8 недеља, бити у обавези да Суду достави попуњени образац за представку, уз прилагање потребне документације. Сматра се да би било супротно духу и сврси правила од 6 месеци да се жртве повреде права обрате Суду најавним писмом, а да потом у неороченом временском периоду поднесу представку. Из тих разлога, апликанти морају у разумној мери експедитивно предузимати радње после успостављања првог уводног контакта.⁸⁰ Уколико након достављања најавног писма апликанти не испоштују рок од 8 недеља или други рок који Суд одреди за достављање попуњеног обрасца за представку, то може довести до тога да Суд закључи да је дан покретања поступка заправо датум подношења обрасца, а не најавног писма, те у том случају неће бити испоштован рок од 6 месеци.

Пример неекспедитивног вођења поступка постојао је у предмету *H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva i Irske*.⁸¹ У овом случају, подносиатељка је уводним писмом најавила подношење представке због смрти ћерке и њеног мужа, приложивши документацију о свом лошем здравственом стању. Комисија је нашла да су разлози за касније подношење представке у овом случају били оправдани, али је ипак заузела став да је временски размак од 2 године између слања најавног писма и подношења представке исувише дуг период, те је представку прогласила неприхватљивом.

Као што је речено, уколико се апликанти приликом коришћења „сумњивих“ правних лекова не обрате Суду најавним писмом, постоји опасност да се тужена држава успешно позове на непоштовање рока од 6 месеци, ако се испостави да је коришћени правни лек заиста био неделотворан. Ипак, од овог правила је у пракси Суда било и одступања. У предмету *Keenan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,⁸² подносиатељка представке жалила се на бројне повреде Конвенције, јер је њен син извршио самоубиство у затвору, а затворска управа ништа није учинила, иако је он више пута претио да ће се убити. Подносиатељки је стајао на располагању потенцијални правни лек из Закона о реформи

⁸⁰ *P.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 6638/03, одлука о прихватљивости од 24.08.2004. године.

⁸¹ Представка бр. 9833/82, одлука Комисије о прихватљивости од 07.03.1985. године.

⁸² Представка бр. 27229/95, пресуда Већа од 03.04.2001. године.

правосуђа, али је она, по добијању правне помоћи од адвоката, сазнала да је овај правни лек неделотворан. Комисија је, приликом испитивања прихватљивости представке нашла да рок од 6 месеци почиње да тече од тренутка сазнања да делотворни правни лек не постоји, односно од тренутка добијања правног савета, па се тужена држава неуспешно бранила да је за почетак рока требало узети датум смрти њеног сина. Ипак, могуће је да је на Комисију, приликом доношења овог закључка, утицала озбиљност самог предмета.⁸³

3.3. Анонимна представка

Чланом 35. ст. 2(а) Конвенције предвиђено је да Суд неће поступати по појединачној представци која је анонимна. Дакле, да би Суд поступао по поднетој представи, неопходно је да у њој буде означен њен подносилац. Уколико то не буде учињено, представка ће бити проглашена неприхватљивом.

Суд је заузео становиште да ће се представка сматрати анонимном када не садржи ниједан елемент који омогућава идентификацију подносиоца представке.⁸⁴ Такође, сматра се да идентитет подносиоца није презентован Суду ни онда када ниједно поднето писмено нити образац не садрже помен имена, већ само неку референцу и надимке.

У предмету *Federation of French Medical Trade Unions i the National Federation of Nurses protiv Francuske*,⁸⁵ подносилац представке било је удружење, које није тврдило да је оно само жртва повреде права, већ је представку поднело у име већег броја неидентификованих лица, којима је наводно било повређено право на поштовање приватног живота. Комисија је оценила да је реч о анонимној представи, и због тога је огласила неприхватљивом по том основу. С друге стране, представке које су подносила удружења са црквеним и филозофским циљевима нису оглашене неприхватљивим, иако идентитет чланова тих удружења није био обелодањен.⁸⁶

Суд сматра да представка није анонимна ни онда када је образац представке послат Суду непотписан, под условом да садржи све податке о личности, и да се из приложене

⁸³ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 151.

⁸⁴ „Blondje“ *protiv Holandije*, представка бр. 7245/09, одлука о прихватљивости од 15.09.2009. године.

⁸⁵ Представка бр. 10983/84, одлука Комисије о прихватљивости од 12.05.1986. године.

⁸⁶ *Omkarananda i the Divine Light Zentrum protiv Švajcarske*, представка бр. 8118/77, одлука Комисије од 19.03.1981. године.

документације на несумњив начин може утврдити идентитет подносиоца представке, као и онда када образац садржи потпис заступника подносиоца представке.⁸⁷

Исто тако, анонимним нису сматране ни представке које су биле поднете под фиктивним именом. Овде је, наиме, најчешће било речи о подносиоцима који су повреде права претрпели у оружаним сукобима, те су, навођењем фиктивних имена, настојали да заштите чланове своје породице и своје пријатеље. На пример, у предмету *Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije*,⁸⁸ Суд је стао на становиште да представка није анонимна, пошто је закључио да се иза прикривања реалних идентитета налазе стварни појединци, који се могу идентификовати на основу довољног броја индикација, које не обухватају њихова имена, као и да су њихове притужбе, које се односе на наводне повреде Конвенције, засноване на стварним догађајима, укључујући и догађаје које нису оспориле тужене државе. Ако је разлог за анонимност страх од репресалија у држави против које је представка поднета, тада је то неопходно у представци назначити.⁸⁹

Од намерног избегавања апликаната да у представци изнесу податке о свом идентитету, треба разликовати случајеве очувања поверљивости података о појединим подносиоцима. Наиме, чланом. 47. ст. 3. Пословника Европског суда прописано је да подносиоци представки, који не желе да се њихов идентитет открије, морају то навести, и доставити изјаву са образложењем разлога за одступање од уобичајеног правила о јавности информација у поступку пред Судом. Председник већа може одобрити анонимност у изузетним и оправданим случајевима. Свакако, наведено правило из Пословника не лишава подносиоце обавезе да податке о свом идентитету унесу у представку. Уколико постоје оправдани разлози да се не открива идентитет подносиоца, исти ће у извештајима бити означен иницијалима или само једним словом. На пример, у предмету *V.C. protiv Slovačke*,⁹⁰ који се односио на присилну стерилизацију жене ромске националности, Суд је нашао да због осетљивости саме повреде Конвенције, као и због могуће стигматизације у социјалном окружењу коме припада, треба задржати поверљивим личне податке подносиоце. Такође, у бројним предметима у којима су се као подносиоци појављивала деца, Суд је примењивао правило из члана 47. ст. 3. Пословника.

⁸⁷ *Kuznetsova protiv Rusije*, представка бр. 67579/01, одлука о прихватљивости од 19.01.2006. године.

⁸⁸ Представка бр. 36378/02, пресуда Већа од 12.04.2005. године.

⁸⁹ А. Јакшић, *op. cit.*, стр. 452.

⁹⁰ Представка бр. 18968/07, пресуда Већа од 08.11.2011. године.

3.4. Представка у суштини истоветна са представком коју је Суд разматрао

Чланом 35. ст. 2(б) прописано је да Суд не поступа по појединачној представци која је у суштини истоветна са представком коју је већ разматрао, а не садржи нове релевантне чињенице. Ово својеврсно правило *res iudicata* у систем Европске конвенције уведено је ради постизања правне сигурности и обезбеђења да државе не могу бити више пута тужене поводом идентичних чињеница од стране истих подносилаца. Дакле, представке које подноси исто лице, а у вези са истим питањем, биће проглашене неприхватљивим изузев ако се не открију нове битне чињенице.

Да би Суд могао огласити представку неприхватљивом, мора бити утврђено да је реч о идентичним подносиоцима представки, идентичним наводима и идентичним чињеницама. За одбацивање представке по овом основу, наведени услови морају бити кумулативно испуњени.

Како је истакнуто, потребно је најпре да је истоветне представке поднело исто лице. Правило је да једно лице не може више пута тужити исту државу по истом основу. Суд је више пута утврђивао у којим ситуацијама се неће сматрати да постоји истоветност подносилаца представки.

На пример, у предмету *Varnava i drugi protiv Turske*,⁹¹ Суд је нашао да међудржавна преставка, у овом случају представка коју је Кипар поднео против Турске,⁹² не лишава појединце могућности да се самостално обрате Суду. За одбацивање представке по основу чл. 35. ст. 2(б) није довољан само идентитет жалби и изнетих чињеница, већ и идентитет апликаната. Такође, у предмету *Folgerø i drugi protiv Norveške*⁹³ Суд је изнео схватање да се представке, које се односе на исту ствар, али су их заједнички поднели појединци и удружење, чији су подносиоци чланови, не могу сматрати представкама поднетим од истих подносилаца.

Да би се могло говорити о идентитету двеју или више представки, у њима морају бити садржане идентичне жалбе. Под жалбом се подразумева сврха или правни основ представке. То, дакле, значи да постоји идентитет жалби онда када је идентичан правни

⁹¹ Представке бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, пресуда Великог већа од 18.09.2009. године, § 118.

⁹² Представка бр. 25781/94, пресуда Великог већа од 12.05.2015. године.

⁹³ Представка бр. 15472/02, одлука о прихватљивости од 14.02.2006. године.

основ, као и аргументи које апликант износи. У предмету *Dinç protiv Turske*,⁹⁴ Суд је истакао да анализу обавља тако што сваку представку испитује појединачно, те уколико је реч о идентичним жалбама подносиоца, представку оглашава неприхватљивом по члану 35. ст. 2(б) Конвенције. Такође, уколико подносилац изнесе жалбе које је већ изнео у ранијој представци, ова потоња ће бити одбачена по овом основу.⁹⁵

Европски суд за људска права врши правну квалификацију чињеница изнетих од стране апликанта и тужене државе, те није обавезан квалификацијом коју дају стране у поступку. Имајући ово у виду, Суд ће огласити неприхватљивом представку по члану 35. ст. 2(б) Конвенције онда када су у њој изнете у суштини истоветне чињенице које су изнете у некој ранијој представци, а каснија представка је уложена у настојању да се истоветне чињенице преиспитају по неким другим одредбама Конвенције.⁹⁶

Најзад, представка која садржи исти захтев као и раније поднета представка, неће бити проглашена неприхватљивом, ако садржи нове чињенице.⁹⁷ Дакле, уколико подносилац изнесе нове битне чињенице, које Суд оцени прихватљивим и оправданим, представка неће бити одбачена, иако је Суд о истом захтеву већ раније одлучивао. Суд неће сматрати чињенице новим уколико су оне апликанту биле познате у време подношења представке, али нису предочене у том тренутку.⁹⁸

Уколико је Суд огласио представку неприхватљивом због тога што нису били исцрпљени сви правни лекови унутрашњег права, представка, коју би подносилац поново поднео након исцрпљења правних лекова, не би се могла сматрати идентичном са представком коју је Суд раније разматрао. Такође, нови подаци, или нови догађаји у поступку пред домаћим судовима, могу оправдати нову представку поднету Суду, а нарочито ако је реч о догађајима који су довели до додатног продужења поступка пред националним судовима.⁹⁹ Ипак, нови правни аргументи не могу представљати нове битне чињенице.

⁹⁴ Представка бр. 42437/98, одлука о прихватљивости од 22.11.2001. године.

⁹⁵ На пример, *Duclos protiv Francuske*, представка бр. 23661/94, одлука о прихватљивости од 06.04.1995. године.

⁹⁶ На пример, *Previti protiv Italije*, представка бр. 45291/06, одлука Већа од 08.12.2009. године, § 293-294.

⁹⁷ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 29.

⁹⁸ P. Van Dijk, G.J.H. Van Hoof, *Theory and practice of the European Convention on Human Rights (3rd edition)*, Kluwer Law International, Hague, The Netherlands, 1998, стр. 113.

⁹⁹ На пример, *Vallan protiv Italije*, представка бр. 9621/81, одлука о прихватљивости од 13.10.1983. године.

3.5. Представка поднета другој међународној инстанци

Чланом 35. ст. 2(б) Конвенције предвиђено је да Суд не поступа по појединачној представци која је у суштини истоветна с представком поднетом некој другој међународној инстанци ради испитивања, а не садржи нове релевантне чињенице. Реч је о својеврсној примени правила *lis pendens* и *res iudicata* у међународном праву, а сврха му је искључивање могућности да се поводом истог захтева води мноштво међународних поступака. У противном, било би угрожено начело правне сигурности, будући да би постојала опасност различитих правних тумачења већег броја међународних инстанци. Уколико Суд нађе да је исту жалбу већ разматрао други међународни орган, представку ће огласити неприхватљивом. Такође, став је Суда да би спадао у домашај члана 35 ст. 2(б), предмет поднет другој међународној инстанци мора имати карактеристике које му омогућују да се сматра појединачном представком у смислу члана 34.¹⁰⁰

У пракси Суда у Стразбуру у највећем броју случајева представке се оглашавају неприхватљивим јер су претходно поднете или већ решене пред Комитетом за људска права Уједињених нација. Поступак пред овом инстанцом је, према ставу Суда, подобан да доведе до одбацивања представке по чл. 35. ст. 2(б), јер задовољава услове постојања двоструке литиспенденције установљене у судској пракси. Како и Факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима допушта могућност да лица, која сматрају да су жртве повреде права, поднесу представку овом Комитету, то је на њима могућност да одаберу којој међународној инстанци ће се обратити, у зависности од тога шта сматрају примеренијим свом случају.

Факултативни протокол, попут Европске конвенције, садржи правила о *lis pendens* забрани, и предвиђа да Комитет не разматра представку ако се није уверио да је већ не разматра неки други међународни орган за испитивање и решавање. Стога, уколико се подносиоци истовремено обрате и Суду и Комитету, сnose ризик да им представке буду одбачене од стране обе међународне инстанце. Ипак, постоје одређене ситуације када обраћање подносиоца Комитету неће спречити Суд да разматра поднету представку. По мишљењу појединих аутора, Европски суд ће разматрати представку која је поднета и Комитету, и то у случају када су у представци Суду изнете нове битне чињенице, када право на које се подносилац позива није загарантовано Пактом, већ само Конвенцијом,

¹⁰⁰ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 30.

када се подносилац поводом истог чињеничног стања жали на повреде различитих права пред ове две институције и када поступак пред Комитетом буде окончан одустајањем подносиоца представке.¹⁰¹

Поред поступака који се воде пред Комитетом за људска права, Суд је нашао да се другим међународним поступком у смислу чл. 35. ст. 2. Конвенције могу сматрати и поступци који се воде пред Комитетом за слободу удруживања међународне организације рада, Радне групе УН за самовољно лишење слободе и др.

3.5.1. Карактеристике поступка пред другом међународном инстанцом

Имајући у виду да данас постоји мноштво судских и квазисудских тела која се на међународном нивоу баве заштитом људских права, постоји опасност да буду поведени различити поступци пред већим бројем органа, а поводом истих догађаја. С обзиром на то да су поступци који се могу водити пред међународним инстанцама јако различити, нарочито поступци пред политичким и консултативним телима, било је потребно установити услове које један орган мора испунити да би се могао сматрати међународном инстанцом у смислу одредбе чл. 35. ст. 2 (б) Конвенције.

Поједини аутори истичу да мора бити речи о институцији међународног јавног права, а не о приватној, транснационалној или националној институцији са међународним елементима, те да поступак има карактеристике судског или квазисудског, и да у њему важи начело контрадикторности, где је оштећено лице странка у поступку, и који се окончава образложеном и објављеном одлуком.¹⁰² Суд је, с друге стране, утврдио да поступак у питању мора имати међународни карактер, мора бити јаван и независан судски поступак, у њему се мора утврдити ко је за шта одговоран и мора имати за циљ да кршење права престане.¹⁰³

¹⁰¹ Радивојевић Зоран, *Кумулација представки појединаца пред Европским судом и Комитетом за људска права после ратификације Европске конвенције о људским правима*, Ниш, 2005, стр. 155.

¹⁰² С. Ђајић, *op. cit.*, стр. 187.

¹⁰³ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 30.

3.5.1.1. Међународни карактер и јавност поступка

Да би могло бити речи о двострукој литиспенденцији, поступак мора бити вођен пред другом инстанцом међународног јавног права, а не пред приватним или националним институцијама са међународноправним елементом. Такође, поступак мора бити јаван.

О обавезној јавности међународног поступка у смислу чл. 35. ст. 2. Конвенције, Суд је говорио у предмету *Celniku protiv Grčke*.¹⁰⁴ Суд је, наиме, у овом предмету испитивао да ли такозвана „Процедура 1503“ има одговарајућа обележја, због којих представка може бити одбачена у складу са начелом *lis pendens*. Ова процедура названа је по Резолуцији бр. 1503 Економског и социјалног савета Уједињених нација. Она подразумева могућност поверљивог разматрања жалби и приговора поднетих Поткомисији УН за унапређење и заштиту људских права и Комисији за људска права УН¹⁰⁵ у вези са наводним кршењем људских права која чине конзистентни модел систематских или грубих кршења.¹⁰⁶ Суд је у овом предмету нашао да је „Процедура 1503“ по својој природи поверљива, те да подразумева разматрање постојања масовних, а не појединачних кршења људских права. Пошто појединци не могу учествовати у овом поступку, нити могу бити обавештени о мерама које могу предузети Уједињене нације, ако те мере нису објављене, ова процедура се не може сматрати међународним поступком који може довести до одбацивања представке поднете Суду.

Као пример поступка коме је недостајао међународни карактер може се навести предмет *Jeličić protiv Bosne i Hercegovine*.¹⁰⁷ У овом случају, подносиатељка представке жалила се јер држава није предузела одговарајуће мере ради извршења пресуде, којом је банка обавезана да јој исплати девизни новац који је уложила на штедњу. Будући да се подносиатељка представке обратила Дому за људска права, институцији са међународноправним елементом, која је основана Анексом бр. 11 уз Дејтонски споразум, тужена држава је тврдила да је жалба већ поднета другој међународној институцији на разматрање. Ипак, Суд је у детаљном образложењу закључио да се поступак пред Домом,

¹⁰⁴ Представка бр. 21449/04, пресуда Већа од 05.07.2007. године, § 36-51.

¹⁰⁵ Данас је то Савет за људска права. Овај савет данас делује као помоћни орган Генералне скупштине УН, за разлику од претходнице, Комисије за људска права, која је била помоћни орган Економског и социјалног комитета УН.

¹⁰⁶ Доступно на: <http://www.chr-nis.org.rs/wp-content/uploads/2011/05/Prava-manjina.pdf> (датум приступа: 03.04.2015. године).

¹⁰⁷ Представка бр.41183/02, одлука о прихватљивости од 15.11.2005. године.

иако је он формиран у складу са међународним споразумом, треба сматрати домаћим правним леком у смислу чл. 35. ст. 1. Конвенције.

Такође, у предмету *Lukanov protiv Bugarske*,¹⁰⁸ који се односио на хапшење и узимање путних исправа од посланика Парламента и бившег министра и председника Владе Бугарске, подносилац представке се поводом предметног догађаја обратио и Одбору за људска права Интерпарламентарне уније. Иако је држава тврдила да представка треба бити одбачена у смислу тадашњег чл. 27. Конвенције (сада чл. 35. ст. 2.), Суд је нашао да је Интерпарламентарна комисија приватно удружење и невадина организација, те нису испуњени услови за одбацивање представке.

3.5.1.2. Независност и судски карактер поступка

Питање независности поступка пред другом међународном инстанцом више пута се појављивало пред Судом. У предмету *Peraldi protiv Francuske*,¹⁰⁹ поставило се питање да ли се поступак пред Радном групом Уједињених нација за самовољно лишење слободе може сматрати независним. У овом предмету, подносилац представке је у Француској био оптужен за учешће у бомбашком нападу на Корзици током 1999. године, у коме је повређено 19 особа. Будући да је у притвору, пре изрицања осуђујуће пресуде, био 6 година, обратио се Европском суду, док се његов брат, поводом истог догађаја обратио Радној групи Уједињених нација. Суд је нашао да се ова група састоји од угледних независних стручњака специјализованих за људска права, утврдивши да је у питању независна међународна институција, и представку огласио неприхватљивом.

С друге стране, у погледу поменуте „Процедуре 1503“ Комисије за људска права Уједињених нација, Суд је нашао да она не испуњава услов независности, будући је у питању међувладино тело састављено од представника држава, те се не може сматрати поступком који је подобан да доведе до одбацивања представке у смислу чл. 35. ст. 2(б) Конвенције.¹¹⁰

За поступке вођене пред Европском комисијом за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (СРТ), Суд је нашао да немају карактер судских поступака. Наиме, ова институција делује претежно превентивно, подаци које

¹⁰⁸ Представка бр. 21915/93, одлука Комисије о прихватљивости од 12.01.1995. године.

¹⁰⁹ Представка бр. 2096/05, одлука о прихватљивости од 07.04.2009. године.

¹¹⁰ *Mikolenko protiv Estonije*, представка бр. 16944/03, одлука о прихватљивости од 05.01.2006. године.

прикупља су поверљиве природе, а појединац нема право да учествује у поступку нити да буде обавештен о препорукама које Комисија може да усвоји, уколико те препоруке и ти подаци не буду обелодањени.¹¹¹ Стога, Суд не одбацује представке које су подношене овој Комисији на разматрање.

Суд је нашао да немају карактер судског поступка ни процедуре покренуте од стране Европске комисије поводом кршења правних прописа Европске уније од стране државе чланице те организације. Наиме, у предмету *Karoussiotis protiv Portugala*,¹¹² подносилац представке, немачка држављанка, покренула је поступак пред португалским судовима због незаконтог задржавања њеног детета од стране оца, иначе португалског држављанина, и питања старатељства над дететом. Иако је португалски суд утврдио да је задржавање детета било противно Хашким конвенцијама, нашао је да останак детета у Португалији у његовом најбољем интересу у складу са Регулотивом ЕС 2201/2003. Поред покретања поступка пред Европским судом за људска права, подносиатељка представке обратила се и Европској комисији са захтевом за покретање поступка због неиспуњења обавеза¹¹³ против Португалије, због поступања противно Регулативи ЕС 2201/2003 и предугог трајања поступка пред португалским судовима. Међутим, овај поступак за исход може имати само изрицање прописаних санкција држави чланици ЕУ, али не и одговарајуће задовољење за подносиоце захтева, због чега се они морају посебно обраћати националним судовима. Због тога је Суд нашао да се овај поступак не може сматрати другим међународним поступком у смислу чл. 35. ст. 2. Конвенције.

Најзад, у погледу питања судског карактера поступка, Суд је заузео генерални став да такве особине имају поступци који се воде пред другим међународним инстанцама, а окончавају се разумно образложеним и објављеним одлукама, које се достављају странкама.¹¹⁴

¹¹¹ *Stolder protiv Italije*, представка бр. 24418/03, пресуда Већа од 01.12.2009. године, § 16-19.

¹¹² Представка бр. 23205/08, пресуда Већа од 01.02.2011. године, § 62-77.

¹¹³ Енг. *infringement proceedings*.

¹¹⁴ *Peraldi protiv Francuske*, представка бр. 2096/05, одлука о прихватљивости од 07.04.2009. године.

3.5.1.3. Утврђење одговорности и престанак кршења права

Најзад, да би представка била одбачена по овом основу, поступак који се води пред другом међународном инстанцом мора имати за циљ окончање кршења права и пружати могућност утврђивања конкретне одговорности.

У поменутом предмету *Peraldi protiv Francuske*,¹¹⁵ Суд је нашао да се Радна група Уједињених нација за самовољно лишење слободе може сматрати „инстанцом пред којом се води поступак међународне истраге“. Овакав закључак Суд је донео јер Радна група може доносити препоруке којима се омогућује приписивање државне одговорности за случајеве самовољног лишења слободе. Такође, у истом предмету, Суд је препоруке Радне групе за самовољно лишење слободе које се достављају држави, оценио као подобне да се њима оконча ситуација које је била предмет представке, односно да кршење права престане.

Међутим, када је реч о Комисији УН за нестала лица на Кипру, Суд је закључио да се она не може сматрати међународном инстанцом у светлу чл. 35. ст. 2(б) Конвенције. Наиме, у предмету *Varnava i drugi protiv Turske*,¹¹⁶ који се тицао присилног нестанка девет држављана Кипра, поведен је поступак пред поменутом Комисијом УН. Турска није била странка у поступку који је вођен пред Комисијом, па јој самим тим није могла бити приписана одговорност за смрт било ког несталог лица. Исти закључак Суд је донео поводом поступака вођених пред Радном групом Комисије УН за присилне нестанке, јер овај орган не може приписати одговорност за смрт несталих лица, нити може донети закључке о узроцима нестанка.¹¹⁷

3.6. Нespoјивост представке с одредбама Конвенције

Чланом 35. ст. 3(а) предвиђено је да Суд проглашава неприхватљивом сваку представку за коју сматра да је неспојива са одредбама Конвенције или протокола уз њу. У пракси Суда искристалисала су се четири врсте неспојивости представки са одредбама Конвенције, и то:

¹¹⁵ *Peraldi protiv Francuske*, представка бр. 2096/05, одлука о прихватљивости од 07.04.2009. године.

¹¹⁶ *Varnava i drugi protiv Turske*, представке бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 и 16073/90, пресуда Великог већа од 18.09.2009. године.

¹¹⁷ *Malsagova i drugi protiv Rusije*, представка бр. 27244/03, одлука о прихватљивости од 06.03.2008. године.

- 1) неспојивост због недостатка активне или пасивне процесне легитимације (неспојивост *ratione personae*),
- 2) неспојивост због непостојања територијалне надлежности (неспојивост *ratione loci*),
- 3) неспојивост због непостојања временске надлежности (неспојивост *ratione temporis*),
- 4) неспојивост због указивања на повреду права које није загарантовано Конвенцијом (неспојивост *ratione materiae*).

3.6.1. Нespoјивост *ratione personae*

У пракси Суда установљено је да ће представка бити проглашена неприхватљивом као *ratione personae* неспојива са одредбама Конвенције у следећим случајевима:

- ако подносилац нема активну процесну легитимацију у смислу чл. 34. Конвенције, односно ако подносилац не докаже да је жртва наводне повреде права,
- ако је представка поднета против државе која није ратификовала Конвенцију, или против међународне организације која није приступила Конвенцији, или уколико се представка односи на протокол који држава није ратификовала, или
- ако је представка поднета против појединца, а не против органа државе.

Може се видети да компатибилност представке *ratione personae* са одредбама Конвенције зависи најпре од постојања активне процесне легитимације подносиоца представке, као и пасивне легитимације тужене државе.¹¹⁸ Дакле, за испуњење услова *ratione personae* спојивости представке са одредбама Конвенције од одлучујућег значаја је постојање активне и пасивне процесне легитимације. Активну легитимацију у поступку пред Судом има лице, група лица или невладина организација која тврди да је жртва повреде права зајемчених Конвенцијом, о чему је било више речи приликом анализе статуса жртве као услова прихватиљивости индивидуалне представке.

Када је, пак, у питању пасивна процесна легитимација, индивидуална представка може бити поднета само против државе уговорнице Конвенције. При томе, апликанти могу поднети представку не само против сопствене државе, већ и против стране државе, уколико су у моменту повреде права били под њеном јурисдикцијом. У обе ситуације,

¹¹⁸ P. Van Dijk, G.J.H. Van Hoof, *op. cit.*, стр. 118.

држава може бити тужена једино за повреде учињене након ратификације Конвенције, и то само уколико није ставила резерве на одредбе поводом којих је покренут поступак. Представка се подноси увек против државе, а не против државних органа који су учинили повреду.

Државе се, приступајући Конвенцији, обавезују да зајемче свим лицима под својом надлежношћу права и слободе загарантоване Конвенцијом, у складу са чланом 1. Конвенције. У пракси Суда је установљено да ова одредба ствара за државу како негативне, тако и позитивне обавезе. Дакле, обавеза државе је не само да се уздржи од кршења зајемчених права и слобода, већ и да делује проактивно, односно да предузима мере ради поштовања и очувања права. Дакле, апликанти се могу позивати не само на повреде негативних, већ и позитивних обавеза државе.

Компатибилност *ratione personae* захтева да починилац наводног кршења Конвенције буде држава уговорница или да се то кршење њој на неки начин може приписати.¹¹⁹ Осим за акте на својој територији, држави уговорници се може приписати одговорност и за акте које је учинила на другој територији, уколико су ти акти извршени од стране њених органа власти. Такође, персонална надлежност државе постоји независно од тога да ли су последице поступања њених органа наступиле на сопственој територији или на територији друге државе.

Представка ће, такође, бити проглашена неприхватљивом, уколико је поднета против међународне организације која није приступила Конвенцији. Важно је напоменути да су чланице Конвенције у овом тренутку само државе, премда су, након последњих измена у систему Европске конвенције и Европске уније, створени услови да и Европска унија приступи Конвенцији, када ће и она моћи бити тужена страна у поступку. Поступак приступања је још увек у току јер захтева низ институционалних измена и одлука пре пуноправног чланства.¹²⁰

Ипак, иако за сада није могуће поднети представку против међународне организације, Суд је заузео став да се држава не може ослободити одговорности уколико је своје компетенције пренела на неку међународну организацију. У предмету који се односио на премештај на рад подносилаца представки у Европској космичкој агенцији,¹²¹

¹¹⁹ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 35.

¹²⁰ С. Ђајић, *op. cit.*, стр. 177.

¹²¹ *Beer i Regan protiv Nemačke*, представка бр. 28934/95, пресуда Великог већа од 18.02.1999. године.

Суд је нагласио да када државе оснивају међународне организације и дају им одређена овлашћења и имунитете, то може имати импликације и по људска права, па би било у нескладу са сврхом и циљевима Конвенције ако би Високе стране уговорнице биле на тај начин ослобођене својих одговорности према Конвенцији.¹²²

Као што је већ наведено, услов компатибилности *ratione personae* искључује могућност подношења представки против приватног лица или организације, већ оне могу бити поднете само против државе. Суд је, ипак, наглашавао да се држава не може ослободити одговорности на тај начин што ће вршење својих функција поверити приватним лицима. У предметима који су се односили на злостављања учињена од стране приватних лица, Суд је утврђивао да постоји одговорност тужених држава која произилази из чланова 1. и 3. Конвенције. Наиме, чл. 1. обавезује државе да зајемче права свим лицима у својој надлежности, што, посматрано у вези са чланом 3. Конвенције, ствара позитивну обавезу државе да предузме све потребне мере како би спречила било какво нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање.

На пример, у предмету *X. i Y. protiv Holandije*,¹²³ подносиоци представке, отац и ћерка, жалили су се због сексуалног злостављања које је ћерки учинило приватно лице у установи за ментално здравље, у којој се она налазила због своје болести. Њен отац се жалио због тога што није покренут кривични поступак против човека који је злостављао његову ћерку. Суд је нашао да постоји повреда члана 8. Конвенције, јер домаћи закон није на потребан начин штитио жртву. Слично томе, у предмету *Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,¹²⁴ подносилац представке се жалио на физичко кажњавање које се догодило у једној приватној школи. Иако је повреда очигледно учињена од стране приватног лица, Суд је стао на становиште да држава има обавезу да деци омогући право на образовање, те да она сноси одговорност за дисциплински систем који постоји у школама, независно од тога да ли је реч о приватним или државним установама.

Такође, у предмету *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,¹²⁵ подносилац представке, деветогодишњи дечак, жалио се због телесног злостављања које је учинио његов очух. Иако је против очуха вођен поступак, у коме је утврђено да се ради о „разумном

¹²² Ф.Лич, *op. cit.*, стр. 156.

¹²³ Представка бр. 8978/80, одлука Већа од 26.03.1985. године.

¹²⁴ Представка бр. 13134/87, пресуда Већа од 25.03.1993. године.

¹²⁵ Представка бр. 25599/94, пресуда Већа од 23.09.1998. године.

кажњавању“, Суд је нашао да у националном правном систему није била обезбеђена одговарајућа заштита апликанта од злостављања, што је само по себи представљало повреду чл. 3. Конвенције.

Дакле, у свим описаним предметима, у којима су непосредне акте злостављања учинила приватна лица, повреде права Конвенције приписане су туженим државама због њиховог нечињења, односно пропуштања да предузму адекватне мере како до повреде права не би дошло. Тиме је испоштовано правило о *ratione personae* надлежности Суда, јер је и тада одлучивано о одговорности државе, а не приватних субјеката.

Најзад, важно је напоменути да тужена држава указује Суду на непостојање *ratione personae* надлежности, те она сноси терет доказивања да је представка по том основу неспојива са одредбама Конвенције. Ипак, у пракси Суда видљива су одступања од овог правила. На пример, у предмету *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*¹²⁶ Суд је изнео становиште да, чак иако тужена држава не изнесе примедбе на неспојивост *ratione personae*, Суд ово питање може размотрити *ex officio*.

3.6.2. Нespoјивост *ratione loci*

Да би постојала одговорност тужене државе, потребно је да су се повреде права и слобода догодиле на територији под њеном јурисдикцијом, те је надлежност државе преваходно везана за њену територију. Суд је у изузетним околностима утврђивао одговорност државе и за акте учињене изван њене територије, када држава врши „стварну контролу“ над територијом друге државе, или када уз отворени или прећутни пристанак или позив владе те територије (држава) обавља сва или нека јавна овлашћења која би у нормалној ситуацији обављала та влада.¹²⁷ Утврђивањем чињенице да држава није учинила повреде на својој територији, Суд се не ослобађа обавезе да испита да ли су евентуално подносиоци представке у њеној надлежности, у смислу чл. 1. Конвенције,¹²⁸ чиме се заправо поставља питање екстериторијалног важења Конвенције. Теорија познаје два модела екстериторијалности: персонални и територијални.

Персонални модел екстериторијалности подразумева да држава одговара за акте које учине њени службеници, вршећи стварну контролу над лицима ван територије те

¹²⁶ Представке бр. 27996/06 и 34836/06, пресуда Великог већа од 22.12.2009. године, § 27.

¹²⁷ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 155.

¹²⁸ *Drozd i Janousek protiv Francuske i Španije*, представка бр. 12747/87, пресуда од 26.06.1992. године, § 90.

државе. Типичан пример за овај модел јесте одговорност државе за повреде које учине њени дипломатски и конзуларни представници у иностранству. Као пример за персонални модел екстериторијалности може се навести предмет *M. protiv Danske*.¹²⁹ У покушају да 1988. године пређе из Источне у Западну Немачку, подносилац представке је ушао у просторије данске амбасаде. Пошто је дански амбасадор то пријавио немачкој полицији и допустио им да га изведу из амбасаде, подносилац је условно осуђен на казну затвора, након што је 33 дана провео у притвору. Апликант је тврдио да му је повређено право на слободу и сигурност када је предат полицији Источне Немачке. Суд је закључио да је акт данског амбасадора према подносиоцу представке приписив Данској, због чега је представка била *ratione loci* спојива са одредбама Конвенције.

Међутим, модел који се у пракси чешће појављивао јесте територијални модел екстериторијалности. Према том моделу, држава одговара за акте учињене на територији друге државе, уколико врши стварну и ефективну контролу над том територијом.

Питање екстериторијалности најчешће се појављивало у тзв. турским случајевима, односно у предметима који су се односили на окупацију северног Кипра од стране турских војних снага. У предмету *Kipar protiv Turske*,¹³⁰ Суд је нашао да постоји одговорност тужене државе, будући да је оцењено да су њене оружане снаге вршиле стварну и ефективну власт над лицима и имовином на подручју тзв. Турске Републике Северни Кипар. Такође, у предмету *Loizidou protiv Turske*¹³¹ подносиатељка представке се жалила на бројне повреде Конвенције због незаконитог заузећа њених парцела на подручју северног Кипра. Суд је нашао да је Турска одговорна за учињене акте, и то зато што је испуњен критеријум ефективног и ексклузивног вршења власти на подручју стране државе. До сличног закључка Суд је дошао и у предмету *Al Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.¹³² У овом случају се поставило питање одговорности британских војних снага за акте учињене у оружаном сукобима на подручју Ирака. Подносиоци представке, као наследници својих сродника преминулих у сукобима, тврдили су да је држава пропустила да спроведе адекватну и ефикасну истрагу поводом њихових смрти. Иако је тужена држава тврдила да је представка *ratione loci* неспојива са одредбама Конвенције, закључак Суда је

¹²⁹ *M. protiv Danske*, представка бр. 17392/90, одлука Комисије о прихватљивости од 14.10.1992. године.

¹³⁰ *Kipar protiv Turske*, представка бр. 25781/94, пресуда Великог већа од 10.05.2001. године, § 83.

¹³¹ Представка бр. 1518/89, пресуда Великог већа од 18.12.1996. године.

¹³² *Al Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 55721/07, пресуда Великог већа од 7. јула 2011. године.

био да је Уједињено Краљевство, путем својих војних снага, вршило стварну и ефективну контролу на подручју Ирака, те да је било дужно примењивати Конвенцију и на овом подручју. *Al Skeini* је био први предмет у коме је Конвенција била примењена ван европског континента.

С друге стране, било је и примера у којима је оцењено да примена оружане силе није довољна за постојање екстериторијалне надлежности и премошћавање *ratione loci* препреке. У предмету *Banković i drugi protiv Belgije i drugih*,¹³³ поставило се питање одговорности 16 држава чланица НАТО-а за бомбардовање зграде Радио телевизије Србије и за смрт 5 запослених лица у РТС-у. Суд је овде одбио да прошири надлежност тужених држава, будући да је сматрао да се акти војних снага западних држава у СР Југославији не могу поистоветити са појмом надлежности из чл. 1. Конвенције. Суд је, такође, истакао да Европска конвенција производи правно дејство у једном регионалном контексту, односно правном простору држава чланица, а СРЈ сасвим сигурно не припада том правном простору.¹³⁴ Суд је у овом предмету установио тзв. „Банковић тест“. Према овом тесту, да би дошло до екстратериторијалне јурисдикције неке државе, неопходно је испуњење два елемента: 1) вршење ефективне контроле над територијом, и 2) вршење неких или свих елемената јавне власти које се иначе у нормалним условима приписују влади те државе.¹³⁵

Због одлуке у овом предмету Суд је претрпео бројне критике, и то са правом. Критике су нарочито уследиле након доношења пресуде у предмету *Al Skeini*, јер је Суд овде утврдио да се Конвенција може применити и ван европског простора, што је контрадикторно закључцима до којих је дошао у случају *Banković*. Основни проблем код одлуке у предмету *Banković* није био у крајњем резултату, већ у образложењу да екстратериторијална примена Конвенције наводно треба да буде оправдана позивањем на опште међународно право, као и да је за екстратеријалну примену Конвенције неопходно да се усклади концепт надлежности из чл. 1. Конвенције и надлежност државе да пропише и спроведе своје домаће право.¹³⁶

¹³³ *Banković i drugi protiv Belgije i drugih*, представка бр. 52207/99, одлука Великог већа о прихватљивости од 12.02.2001. године

¹³⁴ *Ibid.*, § 80.

¹³⁵ С. Ђорђевић, *Екстратериторијална примена Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Заштита људских и мањинских права у европском правном простору (тематски Зборник радова), Ниш, 2011, стр. 578.

¹³⁶ М. Milanović, *Al-Skeini and Al-Jedda in Strasbourg*, 23 *Eur. J. Int'l L.* 121, 129– 31(2012), доступно на: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/23/1/121.full> (датум приступа: 15.04.2015. године).

Као што је већ било речи, питање екстериторијалности појављивало се и у предметима у којима је једна држава вршила *de facto* а друга *de iure* власт на одређеном делу територије. На пример, у предмету *Ilascu i ostali protiv Moldavije i Rusije*,¹³⁷ поставило се питање која од тужених држава ће сносити одговорност за акте учињене на подручју Приднестровља. Будући да Молдавија није дала валидну изјаву у смислу чл. 56. Конвенције да на овом делу њене територије неће бити примењивана Конвенција, а да је, с друге стране, утврђено да руске оружане снаге, које су окупирале ову територију, врше стварну и ефективну власт на њој, Суд је нашао да је представка *ratione loci* спојива са одредбама Конвенције у односу на обе државе.

У најскоријој пракси Суда, у предмету *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije*¹³⁸ поставило се питање екстериторијалне надлежности Италије за колективно протеривање странаца трећој држави, путем мера предузетих ван државне територије. Подносиоци представке, сомалијски и еритрејски мигранти, који су морем путовали из Либије у Италију, жалили су се због пресретања од стране италијанских војних бродова и њиховог враћања назад у Триполи. Као полазна тачка у овом предмету узето је једно од основних начела међународног права, да се брод на отвореном мору налази под искључивом надлежношћу државе којој припада. Ни сама тужена држава није спорила да је реч о војном броду који се налази под њеном јурисдикцијом, и чију посаду чине њени војни службеници. Суд је нашао да је у конкретном случају испуњен услов ексклузивног и ефективног вршења власти над подносиоцима представке, те је нашао одговорност Италије за учињене акте.

Екстериторијалност се појављивала и у тзв. косовским случајевима, у којима се поставило питање да ли Србија може одговарати за акте учињене на подручју Косова и Метохије, над којима нема фактичку контролу, или се одговорност може приписати међународним организацијама и снагама, попут УНМИК-а, КФОР-а и ЕУЛЕКС-а, или њиховим чланицама. У случају *Azemi protiv Srbije*,¹³⁹ представка је поднета због пропуштања судова да изврше одлуку којом је наложено враћање подносиоца представке на посао. Суд је оценио да Србија није имала стварну власт над овом територијом, нарочито након проглашења независности Косова, те не може одговарати за кршења Конвенције на овом подручју, и представку је огласио неприхватљивом.

¹³⁷ *Ilascu i ostali protiv Moldavije i Rusije*, представка бр.48787/99, одлука Великог већа од 08.07.2004. године.

¹³⁸ Представка бр. 27765/09, пресуда Великог већа од 23.02.2012. године.

¹³⁹ Представка бр. 11209/09, одлука Већа о прихватљивости од 05.11.2013. године.

С друге стране, у предметима *Behrami i Behrami protiv Francuske* и *Saramati protiv Francuske, Nemačke i Norveške*¹⁴⁰ Суд је стао на становиште да се Конвенција не може тумачити на начин који би довео до тога да Суд почне да разматра чињења и нечињења држава уговорница која су обухваћена резолуцијама Савета безбедности Уједињених нација. Реч је о актима који су се догодили пре или за време радњи мисија УН предузетих ради осигурања међународног мира и безбедности. Ако би се тако нешто чинило, било би то мешање Суда у остваривање кључних мисија УН. Суд је, дакле, у предметним случајевима извео закључак да су конкретни акти приписиви Уједињеним нацијама, а ова међународна организација не може бити одговорна по Конвенцији будући да није њен члан. Стога су представке биле одбачене као неспојиве са одредбама Конвенције.

Тужене државе су, такође, истицале да је представка *ratione loci* неспојива са одредбама Конвенције, и то због тога што је подносилац представке има пребивалиште у другој држави, али је повео поступак у туженој држави, због повољнијих услова који у њој постоје. Суд је заузео становиште да такве представке мора размотрити са становишта члана 1. Конвенције, те се мора утврдити под чијом је јурисдикцијом био подносилац представке.¹⁴¹

Такође, у ситуацији када је повреда учињена на зависној територији коју држи држава уговорница, спојивост представке *ratione loci* са одредбама Конвенције зависиће од тога да ли је држава дала изјаву сходно члану 56. Конвенције, којом се примена Конвенције проширује и на територију о којој је реч.¹⁴² Уколико таква изјава није дата, не може бити речи о постојању територијалне надлежности државе.

Најзад, представке засноване на догађајима који су се збили ван територије државе уговорнице и где не постоји веза између тих догађаја и било ког органа власти те државе, одбацују се као неспојиве *ratione loci* с Конвенцијом.¹⁴³

3.6.3. Нespoјивост *ratione temporis*

Битан моменат за утврђивање *ratione temporis* спојивости представке, јесте датум ступања на снагу Конвенције за тужену државу. У складу са општим начелом

¹⁴⁰ Представке бр. 71412/01 и 78166/01, одлука Великог већа од 02.05.2007. године, § 146-152.

¹⁴¹ *Haas protiv Švajcarske*, представка бр. 31322/07, одлука о прихватљивости од 20.05.2010. године.

¹⁴² *Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 9063/80, пресуда Већа од 24.11.1986. године, § 60-62.

¹⁴³ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 39.

међународног права о забрани ретроактивне примене међународних уговора, одредбе Конвенције не могу обавезивати државу у односу на било коју радњу или чињеницу које су се догодиле, или било које стање које је престало да постоји, пре дана ступања на снагу Конвенције за ту државу.¹⁴⁴ Притужбе против државе која није ратификовала Конвенцију или није прихватила право на поједначану представку¹⁴⁵ на дан који је битан за предмет, проглашавају се неприхватљивима по том основу.¹⁴⁶ Суд је дужан да по службеној дужности испитује *ratione temporis* спојивост представке са одредбама Конвенције, јер је поред услова прихватљивости то битно за утврђивање надлежности Суда.

Дакле, представка је *ratione temporis* спојива са одредбама Конвенције уколико су повреде на које указује апликант учињене у периоду после ступања на снагу Конвенције или Протокола за тужену државу. С тим у вези, Суд је стао на становиште да за тужену државу не може настати никаква обавеза по Конвенцији за грешке и повреде настале пре тог тренутка.¹⁴⁷ Државе се могу декларацијом додатно ограничити и осигурати од екстензивног тумачења временске надлежности Суда, тако што ће из његове јурисдикције искључити оне захтеве који се заснивају на чињеницама насталим пре обавезивања Конвенцијом.¹⁴⁸

Од тренутка ступања на снагу Конвенције за државу, сва чињења и нечињења њених органа морају бити усклађена са Конвенцијом и пратећим Протоколима, а догађаји који су збили након тог тренутка, спадају у надлежност Суда, чак иако представљају само продужетак стања које је већ постојало.¹⁴⁹ Ако су се догађаји коју су изазвали повреду права збили пре тренутка ступања на снагу Конвенције за тужену државу, а потом су се наставили, само тај потоњи део може бити предмет представке, с тим што Суд може узети у обзир и чињенице које су се раније постојале, уколико су оне релевантне за разумевање стања које постоји после тог датума. Наиме, у предмету *Zana protiv Turske*,¹⁵⁰ подносилац се жалио на дужину трајања кривичног поступка, који је отпочео пре ступања на снагу

¹⁴⁴ *Blečić protiv Hrvatske*, представка бр. 59532/00, пресуда Великог већа од 08.03.2006. године, § 70.

¹⁴⁵ Све до ступања на снагу Протокола бр. 11 државе чланице су прихватале право на индивидуалну представку, и самим тим и надлежност Суда. Од ступања на снагу овог протокола све државе аутоматски признају свим лицима у својој надлежности право на подношење представке Европском суду.

¹⁴⁶ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 165.

¹⁴⁷ *Kopecký protiv Slovačke*, представка бр. 44912/98, пресуда Великог већа од 28.09.2004. године, § 38.

¹⁴⁸ С. Ђајић, *С, op. cit.*, стр. 181.

¹⁴⁹ *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão i drugi protiv Portugala*, представке бр. 29813/96 и 30229/96, пресуда Већа од 11.01.2000. године, § 43.

¹⁵⁰ Представка бр. 18954/91, пресуда Већа од 25.11.1997. године.

Конвенције за Турску. Суд је, ценећи основаност навода, утврдио повреду права, имајући у виду да је пре ступања на снагу Конвенције поступак већ трајао скоро 3 године.

Постоје извесне ситуације у којима су се одлучујуће чињенице настале пре ступања на снагу Конвенције за тужену државу, али су постојале и након почетка важења Конвенције. Тада се може говорити о такозваним „трајним повредама“. Од „трајних повреда“ потребно је разликовати „трајну последицу повреде“. „Трајна последица повреде“ се најчешће јављала у ситуацијама трајног уништења или лишења имовине, коју је тужена држава учинила пре ступања на снагу Конвенције. У таквим предметима, Суд је изнео схватање да је акт лишења тренутно стање, које не може премостити *ratione temporis* препреку. Лишење имовине или неког другог стварног права у начелу представља тренутни акт и не представља трајно стање лишења права.¹⁵¹ Према томе, само трајна повреда може проширити временску надлежност Конвенције.

На пример, у предмету *Aćimović protiv Hrvatske*,¹⁵² подносилац представке се жалио јер је Хрватска пре ступања Конвенције на снагу уништила његову непокретност. Суд је указао да се уништење имовине сматра тренутним актом са трајном последицом, а не трајном повредом, закључивши да у тој ситуацији не постоји временска надлежност Суда.

Ипак, у случајевима лишења имовине, било је и другачије праксе Суда, у зависности од тога да ли је реч о *de facto* или *de iure* лишењу. На пример, у већ поменутом предмету *Loizidu protiv Turske*¹⁵³ Суд је закључио да у случајевима *de facto* лишења имовине постоји повреда права на мирно уживање својине, и да у тим ситуацијама постоји временска надлежност Суда, иако је сама повреда учињена пре ступања на снагу Конвенције за дотичну државу. Из овог би се могло закључити да ће случајеви *de iure* лишења имовине бити тренутна, а *de facto* лишења трајна повреда.¹⁵⁴

Наведеним закључком се, међутим, не може у потпуности одговорити на питање шта се има сматрати моментом лишења имовине у случајевима *de iure* експропријације. Наиме, у предмету *Blečić protiv Hrvatske*,¹⁵⁵ подносиатељка представке се жалила на то што ју је Хрватска током ратног стања лишила станарског права, пошто је напустила

¹⁵¹ *Maltzan i ostali protiv Nemačke*, представке бр. 71916/01, 71917/01, 10260/02, пресуда Великог већа о недопуштености од 02.03.2005. године, § 74.

¹⁵² Представка бр. 61237/00, одлука о прихватљивости од 07.01.2002. године.

¹⁵³ *Loizidu protiv Turske*, представка бр. 1518/89, пресуда Великог већа од 18.12.1996. године.

¹⁵⁴ С. Ђајић, *op. cit.*, стр. 181.

¹⁵⁵ *Blečić protiv Hrvatske*, представка бр. 59532/00, пресуда Великог већа од 08.03.2006. године.

непокретност у којој је имала право становања. Тужена држава је у складу са својим новим прописима, станарско право на истој непокретности доделила другим лицима. Само лишење и нови прописи донети су пре ступања на снагу Конвенције за Хрватску, али је подносиатељка поступке у држави водила након тог датума. Велико веће је представку огласило *ratione temporis* неспојивом са одредбама Конвенције, јер је закључило да је акт којим је коначно решено о праву подносиатељке била пресуда Врховног, а не Уставног суда. Како је Врховни суд донео одлуку пре ступања на снагу Конвенције за тужену државу, Суд је утврдио да није надлежан, премда није дао објашњење зашто одлука Уставног суда којом је исцрпљено последње правно средство није била акт којим је коначно решено о праву подносиатељке представке. Суд је, ипак, у овом предмету установио принцип „одлучујуће чињенице“ од које зависи временска надлежност Суда.

Треба нагласити да се посебна правила о *ratione temporis* компатибилности представке са одредбама Конвенције примењују у контексту сложених права и слобода. Наиме, извесна права и слободе из Конвенције не стварају само позитивну и негативну обавезу за државу чланицу, већ намећу и процедуралну обавезу државе да спроведе потпуну, ефикасну и делотворну истрагу. Процедурална обавеза државе се тако најчешће везује за чланове 2. и 3. Конвенције, којим је загарантовано право на живот и забрана мучења, нечовечног или понижавајућег поступања и кажњавања.

У погледу права на живот, ранија пракса везивала је моменат лишења живота за питање *ratione temporis* спојивости представке са Конвенцијом. То значи да, ако је моменат лишења слободе наступио пре ступања на снагу Конвенције за тужену државу, није могла бити конституисана надлежност Суда. Обавеза државе да спроведе делотворну истрагу сматрана је акцесорном обавезом у односу на основну забрану лишења живота, те се подносиоци нису могли жалити на лоше спроведену истрагу иако је до лишења живота дошло пре ступања Конвенције на снагу.

Ипак, каснија пракса Суда кретала се у другом правцу. Нови принцип установљен је од стране Великог већа у предмету *Šilih protiv Slovenije*.¹⁵⁶ У овом предмету, син подносиоца представке преминуо је од анафилактичког шока, који је највероватније настао као последица алергијске реакције на лек који му је дао дежурни лекар. Подносилац представке је сматрао да постоји одговорност лекара за смрт његовог сина, и два пута је

¹⁵⁶ Представка бр. 71463/01, пресуда Великог већа од 09.04.2009. године.

покушавао да покрене поступак против њега, али безуспешно, јер је државни тужилац одбацивао пријаве због недостатка доказа. Иако је син подносиоца преминуо пре него што је Конвенција ступила на снагу у Словенији, Суд се огласио надлежним *ratione temporis* и није представку одбацио по том основу, јер је апликант покушавао да покрене истрагу након тог датума, и то ослањајући се управо на пресуду *Blečić protiv Hrvatske*.

Šilih protiv Slovenije је, дакле, један од оних предмета којим је учињен заокрет у пракси Суда, будући да је њиме, у погледу временске надлежности, Суд установио дељивост обавеза из чл. 2, тако да се поштовање сваке обавезе, и забране лишења живота и обавеза спровођења делотворне истраге, може независно испитивати, без обзира на моменат лишења живота. Дакле, концепт „одлучујуће чињенице“ из предмета *Blečić* и концепт „дељивости обавезе“ из предмета *Šilih* отворили су врата за екстензивније тумачење *ratione temporis* спојивости представке са одредбама Конвенције.

Принцип „дељивости обавезе“ применљив је и на случајеве повреде чл. 3. Конвенције, тачније на случајеве присилних нестанака. Суд је заузео став да нестанак није тренутни чин или догађај, већ трајно стање, које карактерише велики степен неизвесности, несигурности и немогућности контролисања збивања, па је, стога, обавеза државе да спроведе делотворну и ефикасну истрагу независна од момента када је до нестанка дошло. Непокретање истраге сматраће се континуираним кршењем Конвенције чак и онда када се, на крају, може претпоставити да је исход нестанка био смртан.¹⁵⁷

3.6.4. Неспојивост *ratione materiae*

Суд је надлежан да разматра представке које се односе на права и слободе гарантоване Конвенцијом и пратећим протоколима.¹⁵⁸ Представке које се односе на права која нису регулисана Конвенцијом или се не могу подвести под неку од њених одредби, Суд ће одбацити као неспојиве *ratione materiae*.¹⁵⁹ Такође, представке које се односе на неку одредбу Конвенције на коју је тужена држава ставила резерву проглашавају се *ratione materiae* неспојивим са одредбама Конвенције, под условом да Суд сматра да је та резерва валидна у смислу чл. 57. Конвенције.¹⁶⁰

¹⁵⁷ *Varnava i drugi protiv Turske*, представке бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 и 16073/90, пресуда Великог већа од 18.09.2009. године, § 148-149.

¹⁵⁸ С. Ђајић, *op. cit.*, стр. 179.

¹⁵⁹ М. Пауновић, С. Царић, *Европски суд за људска права*, Београд, 2006, стр. 55.

¹⁶⁰ *Kozlova i Smirnova protiv Letonije*, представка бр. 57381/00, одлука о прихватљивости од 23.10.2001. године.

Дакле, уколико се подносилац жали на неку повреду која се не може подвести ни под једно право или слободу загарантовану Конвенцијом и пратећим протоколима, Суд ће представку огласити *ratione materiae* неспојивом са одредбама Конвенције. Зато је важно увек уму имати која то права и слободе штите Европска конвенција и њени протоколи.¹⁶¹

Премда је значајно да сам подносилац укаже Суду на права која сматра повређеним, опште је правило да Суд сам врши квалификацију повреде. У складу са тим, и начелом *iura novit curia*, Суд може преиначити захтев апликаната и утврдити постојање повреде другог права, а не оног на које је указао подносилац. Суд је, такође, заузео становиште да може испитивати постојање *ratione materiae* надлежност у свакој фази поступка, без обзира да ли је туженој држави омогућено или није да изнесе такав приговор.¹⁶²

Уколико апликант у представци укаже на повреду права које није непосредно загарантовано Конвенцијом, вероватно је да ће Суд такву представку огласити неприхватљивом, мада то не мора увек бити случај. Ово одступање је могуће у случају тзв. еволутивног тумачења Конвенције, односно посматрања Конвенције као „живог инструмента“. Суд је у више наврата истицао да Конвенцију треба посматрати као „живи инструмент“ и да је треба тумачити у светлу тренутних услова,¹⁶³ јер је сасвим извесно да њени творци пре више од 60 година нису могли предвидети све ситуације које би се могле догодити у будућности. Док се Суд у раном раздобљу приоритетно бавио утврђивањем принципа, смерница и правних ставова значајних за примену Конвенције, у каснијем периоду је наставио да гради своју правну праксу на темељу раније донетих пресуда, тако да она константно еволуира узимајући у обзир постигнути развој и напредак унутар европских држава.¹⁶⁴ Концепт еволутивног тумачења довео је до тога да је Суд поједине околности временом уврстио у поље примене Конвенције, и на тај начин редефинисао поље своје надлежности.¹⁶⁵

¹⁶¹ Конвенцијом и протоколима зајамчена су следећа права: право на живот, забрана мучења, забрана ропства и принудног рада, право на слободу и безбедност, право на правично суђење, кажњавање само на основу закона, право на приватни и породични живот, слобода мисли, савести и вероисповести, слобода изражавања, слобода окупљања и удруживања, право на склапање брака, право на делотворан правни лек, забрана дискриминације, право на заштиту имовине, забрана смртне казне, право на образовање, право на слободне изборе, забрана дужничког ропства, слобода кретања, забрана протеривања сопствених држављана, забрана колективног протеривања странаца.

¹⁶² *Tănase protiv Moldavije*, представка бр.7/08, пресуда Великог већа од 27.04.2010. године, § 131.

¹⁶³ *Selmouni protiv Francuske*, представка бр. 25803/94, пресуда Великог већа од 28.07.1999. године, § 101.

¹⁶⁴ Ж. Дитертр, *Изводи из најзначајних одлука Европског суда за људска права*, Београд, 2006, стр. 19.

¹⁶⁵ С. Ђајић, *op. cit.*, стр. 179.

На пример, у предмету *Guerra i ostali protiv Italije*,¹⁶⁶ велики број подносилаца жалио се на емисије токсичних гасова из фабрике у околини њиховог насеља. Актом државних органа рад ове фабрике проглашен је веома ризичним, управо због испуштања токсичних и запаљивих гасова, услед чега је у прошлости већ било већих несрећа. Суд је нашао да је представка спојива *ratione materiae* са одредбама Конвенције, те да се животом у изузетно загађеној животnoj средини повређује право на приватни и породични живот подносилаца представки. Овај предмет представља очигледан пример посматрања Конвенције као „живог инструмента“, будући да право на здраву животну средину није непосредно загарантовано Конвенцијом, већ га је Суд подвео под право на поштовање приватног и породичног живота.

Осим тога, еволутивно тумачење права загарантованих Конвенцијом приметно је и у следећим случајевима: подвођење депортације или екстрадиције лица која могу бити изложена тортури или нехуманом поступању у трећој држави под чл. 3. Европске конвенције, методе вантелесне оплодње под право на приватност и породични живот, рекламирање производа под слободу изражавања, будуће извесно стицање преко легитимних очекивања под право на заштиту имовине и слично.¹⁶⁷

Такође, еволутивно тумачење Конвенције довело је и до настанка такозваних „аутономних појмова“. Аутономни појмови представљају важно оруђе права Конвенције створено у пракси Суда.¹⁶⁸ Реч је о појмовима којима је Суд приписао другачије значење од оног које имају у националним правним оквирима. Један од појмова којима је Суд дао особено значење јесте појам „грађанских права и обавеза“ из чл. 6. ст. 1. Конвенције. Суд, наиме, у својој пракси примењује принцип установљен у предмету *Eskelinen i drugi protiv Finske*.¹⁶⁹ До доношења ове пресуде, Суд је из грађанских права и обавеза искључивао спорове државних службеника, а од њеног усвајања па на даље, у поменути појам се сврставају и спорови службеника, уколико нису изричито искључени правом држава уговорница. Особено значење и својство „аутономних појмова“ стекли су и други изрази, попут приватног и породичног живота, дома, преписке, кривичне оптужбе и сл.

¹⁶⁶ Представка бр. 14967/89, пресуда Великог већа од 09.12.1994. године.

¹⁶⁷ С. Ђајић, *op. cit.*, стр. 179.

¹⁶⁸ М. Пауновић, С. Царић, *op. cit.*, стр. 55.

¹⁶⁹ Представка бр. 63235/00, пресуда Великог већа од 19.04.2007. године.

Најзад, у оквиру питања спојивости представке *ratione materiae* са одредбама Конвенције, ваља поменути и правне изворе које Суд у својој пракси примењује. Иако Европска конвенција не упућује директно на друге правне изворе које треба применити, то није била препрека за Суд да у својој пракси, осим Конвенције и пратећих протокола, примењује и друге акте. Суд је поједине акте сматрао саставним делом свог инструментаријума, као што је, не пример, случај са Бечком конвенцијом о уговорном праву из 1969. године. Такође, бројна међународна обичајна правила Суд је користио у својој пракси, попут правила о имунитету, одговорности држава, праву избеглица и сл. Ни странкама у поступку није страни позивање на друге акте међународног права. Такође, позната је чињеница да се Суд ослања на ставове устаљене у ранијој пракси. Овакво поступање Суда очигледно је и пре увођења пилот пресуда Протоколом бр. 14, те је том новином само формализована пракса Суда да се приликом решавања предмета ослања на своје раније одлуке.

3.7. Очигледна неоснованост представке

Одредбом чл. 35. ст. 3(а) предвиђено је да Суд проглашава неприхватљивом сваку појединачну представку за коју сматра да је очигледно неоснована. Овај услов прихватљивости један је од оних који се односе на саму суштину предмета, будући да Суд у поступку испитивања прихватљивости анализира и основаност навода који су у њој садржани. Представка може бити проглашена неприхватљивом зато што је очигледно неоснована ако се у претходном испитивању не утврде основи *prima facie* за кршење Конвенције.¹⁷⁰ У пракси Суда велики број представки бива окончан на овај начин, тако да претходно испитивање прихватљивости представке представља једну врсту филтера за све оне недовољно утемељене представке.¹⁷¹

Услов довољне основаности представке може, заправо, довести до тога да представка буде оглашена неприхватљивом из мериторних разлога, иако су сви остали формални услови прихватљивости испуњени. Са становишта језичког тумачења, израз „очигледно“ може изазвати извесне недоумице. Наиме, уколико се овај израз схвати буквално, може се закључити да се по овом основу могу огласити неприхватљивим

¹⁷⁰ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 160.

¹⁷¹ М. Пауновић, С. Царић, *op. cit.*, стр. 57.

представке које већ на први поглед делују неосновано. Међутим, из обилате судске праксе институција Конвенције, што значи и Суда и Комисије, произилази да тај израз треба тумачити шире, са становишта крајњег исхода датог предмета.¹⁷² Дакле, очигледно неосноване су представке које су недовољно утемељене, које нису довољно поткрепљене доказима, и из којих није на било који начин видљиво да је заиста дошло до повреде зајемчених права и слобода.

Овај услов даје Суду веома широко овлашћење да одбацује захтеве без обавезе давања образложења или са веома кратким образложењем, па се у многим теоријским и стручним расправама постављало питање да ли је ово решење добро, јер даје велику слободу Суду да одбацује представке по свом нахођењу.¹⁷³ С друге стране, овај услов прихватљивости, као својеврстан филтер, омогућава Суду да се ослободи једног броја представки у којима су изнети очигледно неутемељени наводи.

Овај услов прихватљивости најбоље је посматрати у контексту раније поменутог начела супсидијарности. Према том начелу, примарну улогу у обезбеђивању поштовања права и слобода имају државе. Тек уколико оне то не учини, могућа је интервенција Суда. Зато је најбоље да све околности предмета буду истражене и сва питања размотрена колико год је то могуће на националном нивоу, како би домаће власти могле да ступе у акцију и исправе сваку наводну повреду Конвенције.¹⁷⁴

У пракси Суда се дешавало да Суд представку само делимично огласи неприхватљивом као очигледно неосновану. Суд је тако поступао када је постојала очигледна неоснованост само дела навода из представке.

У пракси су се искристалисале четири ситуације у којима Суд сматра да постоји очигледна неоснованост представке:

1. подношење представке Суду као „четвртој инстанци“,
2. представка из које је јасно и очигледно видљиво да повреде није било,
3. непоткрепљена представка, и
4. хаотична или натегнута представка.¹⁷⁵

¹⁷² Савет Европе, *op. cit.*, стр. 70.

¹⁷³ В. Петровић, *op. cit.*, стр. 189.

¹⁷⁴ *Varnava i drugi protiv Turske*, представке бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 и 16073/90, пресуда Великог већа од 18.09.2009. године, § 164.

¹⁷⁵ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 71.

Први вид очигледно неоснованих представки су оне представке које апликанти подносе Суду сматрајући га „четвртом инстанцом“. Овај израз није садржан у тексту Конвенције, већ је установљен у судској пракси, и то у предмету *Kemmache protiv Francuske*.¹⁷⁶ Концепт „четврте инстанце“ управо објашњава шта није улога Суда у Стразбуру. По овом концепту Суд нема компетенције да оглашава ништавим одлуке националих судова тужених држава, он не може обнављати окончане поступке, нити може преиспитивати пресуде на начин на који то чине надлежни судови у државама уговорницама. Искључива улога Суда је да се стара о поштовању зајемчених права и слобода. Сам по себи, Суд не може да оцењује чињенице на основу којих је један национални суд донео ову уместо оне одлуке. У супротном, Суд би поступао као суд трећег или четвртог степена, односно као трећа или четврта судска инстанца, чиме би кршио ограничења која су њему самом постављена.¹⁷⁷

Суд не може, по правилу, довести у питање налазе и закључке домаћих судова у вези са утврђивањем чињеница и околности предмета, тумачењем и применом унутрашњег права, прихватљивошћу и оценом доказа предочених на суђењу, суштинском правичношћу исхода парнице, кривицом или невиношћу окривљеног у кривичном поступку.¹⁷⁸ Стога, уколико Суд оцени да му је представка поднета као „четвртој инстанци“ огласиће је неприхватљивом, будући да је у таквој ситуацији жалилац очигледно погрешно схватио улогу Суда, као и право на индивидуалну представку.

Други разлог за одбацивање представке као очигледно неосноване постоји уколико је из њених навода јасно видљиво да до повреде права из Конвенције или протокола није дошло. Суд се, у овом случају, упушта у мериторно испитивање, односно у испитивање саме суштине представке. Овај разлог за одбацивање представке постоји уколико одлуком националног суда није исказана произвољност и неправичност. Иако је правило да је задатак домаћег суда утврђивање чињеница и примена националног права, Суд у складу са начелом делотворности права, треба да се увери да поступак, било судски, било управни, није био произвољан и неправичан. Стога, представка се по овом основу може огласити очигледно неоснованом уколико је поступак у националним оквирима вођен од стране надлежних органа, у складу са процесним правилима, начелом контрадикторности, у коме

¹⁷⁶ Представка бр. 17621/91, пресуда Већа од 24.11.1994. године, § 44.

¹⁷⁷ *García Ruiz protiv Španije*, представка бр. 30544/96, пресуда Великог већа од 21.01.1999. године, § 28.

¹⁷⁸ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 71.

су национални органи правилно и потпуно испитали све релевантне аргументе и доказе, те је цео поступак резултирао довољно образложеном одлуком.

Такође, представка ће бити очигледно неоснована онда када указује на околности које представљају дозвољено мешање државе у одређено право. Ако право на које се подносилац позива подлеже ограничењима изричито предвиђеним Конвенцијом, или дефинисаним у судској пракси, од Суда се тражи једино да оцени је ли такво мешање било сразмерно. Наиме, од Суда се очекује да оцени да ли је такво мешање било у складу са законом, неопходно у демократском друштву и у складу са легитимним циљем предвиђеним Конвенцијом. Уколико оцени да су сви ови услови испуњени, закључиће да је мешање било оправдано, те представку одбацити као очигледно неосновану.

Као очигледно неосноване Суд оглашава и недовољно утемељене представке. Будући да је поступак пред Судом акузаторски по својој природи,¹⁷⁹ обавеза обеју страна у поступку је да пруже одговарајуће материјалне доказе, као и правне аргументе за своје тврдње. Када апликант пропусти или одбије да предочи доказе за своје тврдње, осим када постоје околности ван његове контроле које га спречавају да то учини, Суд ће одбацити представку као очигледно неосновану.

Најзад, Суд сматра очигледно неоснованим и хаотичне и натегнуте представке. Под хаотичним се сматрају оне представке у којима су наводи неповезани, тако да је немогуће утврдити на које чињенице подносилац указује Суду, док се под натегнутим подразумевају оне које се темеље на очигледно измишљеним, немогућим и чињеницама које су у супротности са здравим разумом. У таквим случајевима чињеница да се не уочава повреда Конвенције биће сасвим очигледна и просечном посматрачу, чак и ономе ко нема никакво правничко образовање.¹⁸⁰

3.8. Злоупотреба права на представку

Чланом 35. ст. 3(а) прописано је да Суд проглашава неприхватљивом сваку појединачну представку ако сматра да представља злоупотребу права на представку. Појам злоупотребе права у пракси Суда схвата се у свом општем значењу, као коришћење права супротно циљу зарад којег је то право установљено.

¹⁷⁹ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 75.

¹⁸⁰ *Ibid.*

Типични случајеви у којима је Суд нашао да постоји злоупотреба права на представку јесу они у којима подносиоци износе информације којима Суд доводе у заблуду, користе увредљиве формулације, крше обавезу очувања поверљивости поступка пријатељског поравнања или подносе очигледно злонамерне представке или представке лишене било какве реалне сврхе.¹⁸¹

Суд је више пута истицао да постоји злоупотреба права на представку уколико је она свесно заснована на неистинитим чињеницама изнетим у циљу обмане Суда. Намера да се Суд доведе у заблуду мора бити увек утврђена са довољном сигурношћу.¹⁸²

Евидентан пример представки којима се Суд доводи у заблуду јесу представке поднете под лажним идентитетом. У предмету *Drijfhout protiv Holandije*,¹⁸³ у формулару је било наведено име госпође *Tjitske Drijfhout*, док је представку потписала као господин *Hemelaar*. Такође, био је наведен и нетачан датум рођења подносиоце. Суд је био принуђен да закључи да је подносиоца покушала да се лажно представи, те да је одбијала да открије свој идентитет, па је стога утврдио да се ради о злоупотреби права на представку и одбацио је по овом основу.

Под очигледним довођењем Суда у заблуду Суд је сматрао и предмете у којима су подносиоци као доказе достављали фалсификоване документе.¹⁸⁴ Такође, могу се сматрати довођењем Суда у заблуду и они случајеви у којима подносиоци, противно Конвенцији и Пословнику, не доставе Суду све податке о догађајима који су се збили касније у току поступка, а који могу бити од значаја да Суд у потпуности утврди чињенично стање и донесе правилну и закониту одлуку.¹⁸⁵

Осим тога, Суд не допушта коришћење увредљивих формулација. Уколико подносилац у својој преписци са Судом користи посебно увредљив, претећи или провокативни језик, било да је реч о формулацијама које се односе на тужену државу, њеног заступника, власти тужене државе, сам Суд, његове судије, Секретаријат или његове припаднике - ради се о злоупотреби права на представку.¹⁸⁶

¹⁸¹ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 32.

¹⁸² На пример, *Melnik protiv Ukrajine*, представка бр. 72286/01, пресуда Већа од 28.03.2006. године, § 58-60.

¹⁸³ Представка бр. 51721/09, одлука о прихватљивости од 22.02.2011. године, § 27-29.

¹⁸⁴ На пример, *Poznanski i drugi protiv Nemačke*, представка бр. 25101/05, одлука о прихватљивости од 03.07.2007. године.

¹⁸⁵ На пример, *Predescu protiv Rumunije*, представка бр.21447/03, пресуда Већа од 02.12.2008. године, § 25-27.

¹⁸⁶ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 33.

У предмету *Řehák protiv České Republike*,¹⁸⁷ подносилац представке је изнео велики број неоснованих оптужби и увреда на рачун судија и других државних службеника у Чешкој. Такође, подносилац се обраћао увредљиво и у погледу самог Суда. Суд је закључио да се на тај начин вређа сама институција Европског суда за људска права, његове судије и особље. Стога, у конкретном случају, Суд је нашао да се оптужбе апликанта не могу толерисати, да прелазе границе нормалног критицизма и да се њима исказује непоштовање Суда.

У предмету *Chernitsyn protiv Rusije*,¹⁸⁸ подносилац представке изнео је бројне оптужбе на рачун политичара, судија и полицајаца у Русији. Такође, увредљиво се изражавао и у погледу заступника државе у поступку пред Судом и истицао да поступа у лошој вери. Суд је апликанту доставио званично упозорење да се не сме тако понашати, након чега је подносилац повукао све увреде и држави упутио званично извињење. Суд је, након тога, заузео становиште да ако подносилац представке престане да прибегава увредљивим примедбама и ако их изричито повуче или ако понуди извињење, та представка више не може бити одбачена по основу злоупотребе права.

Такође, злоупотреба права на представку постоји и уколико подносилац прекрши правила о поверљивости поступка пријатељског поравнања. Поступак за пријатељско поравнање пружа туженој држави и подносиоцу представке могућност да реше спор мирним путем. Ако се постигне договор о пријатељском поравнању предмет се брише са листе предмета, што се може учинити у свакој фази поступка.¹⁸⁹

У својој обилатој пракси, Суд је много пута истицао важност принципа поверљивости преговора који се воде међу странкама у поступку пријатељског поравнања. Непоштовање овог принципа у одређеним околностима представља оправдан разлог за одбацивање представке због злоупотребе права на представку. Ипак, овај принцип не може бити тумачен тако да дозволи непримерену принуду према било којој од странака у поступку.¹⁹⁰

За утврђивање да ли је подносилац представке прекршио начело поверљивости судског поравнања, прво се морају одредити саме границе тог начела. Став је Суда да се

¹⁸⁷ Представка бр. 67208/01, одлука о прихватљивости од 18.05.2004. године.

¹⁸⁸ Представка бр. 5964/02, пресуда од 06.04.2006. године, § 25-28.

¹⁸⁹ Ф.Лич, *op. cit.*, стр. 71.

¹⁹⁰ На пример, *Popov protiv Moldavije*, представка бр. 74153/01, пресуда Већа од 18.01.2005. године, § 48.

начело поверљивости има тумачити у складу са својом општом сврхом, односно омогућавањем странкама да на миран начин реше настали спор и пружањем заштите странкама и Суду од могућег вршења притиска. Због тога се ово начело не може тумачити исувише круто и ригорозно, тј. не може се посматрати као апсолутна забрана странкама да са било којим трећим лицем разговарају и предочавају им информације о преговорима. Ако би се прихватило тако широко и ригорозно тумачење, постојала би опасност да се подрије заштита законитих интереса подносиоца представке - ако, на пример, подносилац представке повремено затражи стручни савет у случају за који има овлашћеног заступника или сам себе заступа пред Судом.¹⁹¹ Стога, да би било речи о кршењу овог начела, мора постојати извесан степен тежине и озбиљности.

У предмету *Miroļubovs i drugi protiv Letonije*,¹⁹² медији у Летонији објавили су поверљиве податке који су се односили на преговоре ради закључења пријатељског поравнања између апликаната и тужене државе. Тужена држава је тврдила да су сами апликанти износили поверљиве податке медијима, али није за то пружила ваљане доказе, те представка није оглашена неприхватљивом по том основу. У овом предмету, Суд је заузео општи став да правила о поверљивости поступка пријатељског поравнања забрањују странкама да објављују информације о којима је реч преко медија, у преписакама у које има увид велики број лица или на други сличан начин.

Такође, са одређеним степеном извесности мора бити утврђена намера подносиоца представке да јавности обелодани информације везане за поступак пријатељског поравнања. У предмету *Hadrabová i drugi protiv České Republike*,¹⁹³ подносиоци представке су предлог за закључење пријатељског поравнања који је сачинио Секретаријат Суда у целости цитирали у преписци са Министарством правде Чешке Републике, након чега је Суд утврдио да је на овај начин дошло до кршења начела поверљивости поступка пријатељског поравнања, и представку одбацио због злоупотребе права.

У пракси Суда, злоупотребом права сматране су и представке које су очигледно злонамерне и лишене било какве сврхе. У ситуацијама у којима су апликанти обраћали Суду већи број пута жалећи се на исте повреде Конвенције, поводом којих су њихове представке већ проглашаване неприхватљивим, Суд је налазио да су такве представке

¹⁹¹ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 34.

¹⁹² Представка бр. 798/05, пресуда Већа од 15.09.2009. године.

¹⁹³ Представка бр. 42165/02 466/03, одлука о прихватљивости од 25.09.2007. године.

очигледно злонамерне и неосноване, те их је у светлу чл. 35. ст. 3(a) Конвенције одбацивао као недопуштене.¹⁹⁴

Као лишена било какве сврхе, Суд је, на пример, прогласио представку поднету у предмету *Bock protiv Nemačke*.¹⁹⁵ Наиме, у овом предмету, подносилац се жалио на повреде Конвенције због прекомерног трајања поступка који је водио у Немачкој, и то поводом преписивања од стране лекара дијететског производа који је коштао 7.99 евра. Суд је, имајући у виду безначајност овог износа у односу на висину плате подносиоца представке, нашао да је реч о такозваној ситничавој представи која је лишена било какве сврхе. До оваквог закључка Суд је дошао узимајући у обзир велики број озбиљних предмета којима се свакодневно бави, а у којима се појављују питања озбиљних кршења људских права и тумачења Европске конвенције, те да се овај поступак чак није односио на фармацеутски производ у смислу лека, већ на дијететски препарат. Такође, Суд је нашао да управо овакви предмети оптерећују националне судове, што доводи до прекомерне дужине поступка. Од ступања на снагу Протокола бр. 14, овакви предмети одбацују се као предмети у којима нема значајног оштећења тужиоца.

Најзад, важно је напоменути да се под злоупотребом права на представку не сматрају представке које се Суду упућују у циљу стицања публицитета. У предмету *McFeeley i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,¹⁹⁶ подносиоци представке су се жалили на услове у затвору Мејз у северној Ирској. Тужена држава је истицала да је ова тужба поднета Суду у циљу стицања публицитета и вршења притиска да се поново уведу специјалне категорије затвореника. Комисија је одбацила те аргументе, закључивши да би се они могли прихватити само када представка не би била очигледно поткрепљена доказима или када би била ван домена Конвенције.¹⁹⁷

3.9. Озбиљност претрпљене штете

Ступањем на снагу Протокола бр. 14,¹⁹⁸ у европски систем заштите људских права уведен је нови услов прихватљивости представки, којим се захтева да је подносилац

¹⁹⁴ На пример, *Philis protiv Grčke*, представка бр. 28970/95, одлука о прихватљивости од 17.10.1996. године.

¹⁹⁵ Представка бр. 22051/07, одлука о прихватљивости од 19.01.2010. године.

¹⁹⁶ Представка бр. 8317/78, одлука од 15.05.1980. године.

¹⁹⁷ Ф. Лич, *op. cit.*, стр. 161.

¹⁹⁸ Протокол бр. 14 је ступио на снагу 01.06.2010. године.

представке претрпео значајну штету.¹⁹⁹ Сходно чл. 20. Протокола бр. 14, нови услов примењује се на све представке чије је испитивање у току, уз изузетак оних које су већ проглашене прихватљивим.

Сматрало се да је увођење новог услова прихватљивости од великог значаја, будући да је тиме Суд добио овлашћење да одбаци представке у којима је очигледно да подносилац није претрпео значајну штету, и на тај начин умањи број представки које се свакодневно и у све већем броју упућују Суду. Овај критеријум, базиран на старој максими римског права „*de minimis non curat praetor*“, требало би да умањи нефлексибилност осталих услова за допуштеност представки.²⁰⁰ Појам „*de minimis*“ односно појам „минорних предмета“, није садржан у тексту саме Конвенције, већ је помињан најпре у пракси Комисије,²⁰¹ а затим и Суда.²⁰²

Протокол овлашћује Суд да одбаци представку када подносилац није претрпео озбиљну штету, али предвиђа и два изузетка:

1. Суд не може прогласити неприхватљивом такву представку, уколико интереси поштовања људских права зајемчених Конвенцијом и протоколима уз њу захтевају испитивање меритума;
2. Ниједна представка не може бити одбачена по овом критеријуму, уколико случај није прописно испитан пред домаћим судом.

Наведене одредбе су жестоко критиковане, јер Суду остављају право на широку оцену „значајније штете“ и „поштовања људских права“, што у првом случају може погодovati државама, а у другом подносиоцима представки.²⁰³ Треба рећи да је Протокол бр. 14 предвидео два ограничења за примену овог услова: не се може примењивати ретроактивно и прве две године након ступања на снагу могу га применити само Веће и Велико веће.

Први предмет у коме је овај услов примењен јесте *Adrian Mihai Lonescu protiv Rumunije*²⁰⁴ у коме је Суд донео одлуку 1. јуна 2010. године, истог дана када је Протокол

¹⁹⁹ Енг. significant disadvantage.

²⁰⁰ С. Царић, *Европски систем људских права*, Нови Сад, 2011, стр.122.

²⁰¹ На пример, *Lechesne protiv Francuske*, представка бр. 20264/92, одлука о прихватљивости од 04.09.1996. године.

²⁰² На пример, *Micallef protiv Malte*, представка бр. 17056/06, пресуда Великог већа од 15.10.2009. године.

²⁰³ С. Царић, *op. cit.*, стр.122.

²⁰⁴ Представка бр. 36659/04, одлука о прихватљивости од 01.06.2010. године.

бр. 14 ступио на снагу.²⁰⁵ У питању је поступак који је подносилац пред румунским судом покренуо ради накнаде штете у износу од 90 евра, проистекле због неиспуњења уговорних обавеза од стране међународне шпедитерске фирме.

Прво питање које се поставља у вези са применом овог услова прихватљивости јесте када се може сматрати да апликант није значајније оштећен. Извесно је да се објективни критеријуми за постојање значајне штете успостављају кроз праксу Суда. Већ у једном од првих предмета у којима је применио овај критеријум,²⁰⁶ Суд је заузео становиште да он почива на идеји да повреда права, колико год била реална са чисто правног становишта, треба задовољити минимални ниво тежине како би налагала разматрање пред међународним Судом.

Приликом утврђивања значајнијег оштећења, Суд узима у обзир материјални губитак који је апликант претрпео, с тим што овај вид штете за Суд није од пресудног значаја. На пример, у предмету *Vasilchenko protiv Rusije*,²⁰⁷ Суд је представку одбацио по овом основу, јер се предмет односио на пропуштање власти да изврше пресуду којом је подносиоцу представке додељено 12 евра. Слично, у предмету *Gaftoniuc protiv Rumunije*,²⁰⁸ износ који је подносилац требало да добије износио је 25 евра, што по оцени Суда не представља значајније оштећење. Међутим, Суд је свестан чињенице да се утицај материјалног губитка не сме мерити у апстрактним категоријама; чак и мала материјална штета може бити значајна у светлости специфичних услова и економске ситуације земље или региона у коме подносилац односно подносиатељка живи.²⁰⁹

Материјални интереси подносиоца нису пресудни за одбацивање представке по овом основу. Кршење Конвенције може се тицати важних питања, и нанети други вид штете подносиоцу, без наношења штетних последица његовим финансијским интересима. Мора постојати могућност да се субјективни осећај подносиоца представке о утицају наводног кршења Конвенције образложи на објективној основи.²¹⁰ Друго питање од значаја за испуњење овог услова јесте да ли поштовање људских права захтева испитивање меритума жалбе, без обзира што је значајна штета апликанта изостала. Формулација овог

²⁰⁵ С. Царић, *Коментар Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Београд, 2012, стр. 239.

²⁰⁶ *Korolev protiv Rusije*, представка бр. 25551/05, одлука Већа о прихватљивости од 01.07.2010. године.

²⁰⁷ Представка бр. 34784/02, пресуда Већа од 23.09.2010. године.

²⁰⁸ Представка бр. 30934/05, одлука о прихватљивости од 22.02.2011. године.

²⁰⁹ Савет Европе, *op. cit.*, стр. 77.

²¹⁰ *Ibid.*

услова изведена је из чланова 37. и 39. Конвенције према којима Суд, без обзира на испуњење услова за брисање представке и постизања пријатељског поравнања, наставља са испитивањем представке уколико то захтева поштовање људских права.

Ближе одређење формулације „поштовања људских права“ није дато Конвенцијом, већ је њено тумачење резултат праксе Суда. Поштовање људских права захтеваће испитивање представке, на пример, онда када се постави питање обавеза држава по Конвенцији или обавезе тужене државе да реши неке структурне мањкавости у свом систему. Међутим, уколико је држава предузела потребне мере како би решила одређени системски проблем, Суд може донети закључак да интереси поштовања људских права не захтевају испитивање представке у меритуму. У већ поменутом предмету *Korolev protiv Rusije*, подносилац представке жалио се на проблем неизвршавања судске одлуке у Руској Федерацији. Суд је представку одбацио на основу чл. 35. ст. 3(б) будући да је у великом броју предмета против Русије решавао исто питање, док су се Суд и Комитет министара већ позабавили овом системском мањкавошћу.

Најзад, треће питање од значаја за испуњење овог услова прихватљивости јесте утврђивање да ли је предмет прописно размотрио национални суд. Овај услов је у складу са већ помињаним начелом супсидијарности. У предмету *Holub protiv Češke Republike*,²¹¹ Суд је разјаснио да се пред Судом у Стразбуру налази случај, односно предмет (на енглеском „case“, на француском је то „l'affaire“) у ширем смислу, а не само представка („application“, на енглеском, односно „la requête“ на француском) и управо је случај, односно предмет, оно што је требало прописно да испитају домаћи судови. Дакле, представка неће бити одбачена уколико национални орган није на адекватан начин размотрио предмет, чак и када подносилац није претрпео значајну штету.

Како је ово „најмлађи“ услов прихватљивости, пракса Суда није тако богата као код осталих услова, те се његово потпуно расветљење и примена могу очекивати тек у времену које следи. Ипак, може се закључити да је сврха новог услова обезбеђење много бржег одбацивања „минорних“ случајева и концентрисање Суда на његову централну мисију истинског пружања правне заштите људским правима на нивоу Европе.²¹²

²¹¹ Представка бр. 24880/05, одлука о прихватљивости од 14.12.2010. године.

²¹² Савет Европе/Европски суд за људска права, *Research report: The new admissibility criterion under Article 35 § 3 (b) of the Convention: case law principles two years on*, 2012, стр. 4.

4. Будуће новине у погледу услова прихватљивости

Протоколом бр. 14 унете су значајне измене у систему Конвенције, чији је циљ повећање ефикасности Суда у Стразбуру кроз нова организациона и процедурална решења. Међутим, без обзира на значајан корак који је учињен на плану реформи, свега 10 дана након ступања на снагу Протокола бр. 14, делегати држава чланица отпочели су нове преговоре, и то најпре на конференцији одржаној у Интерлакену фебруара 2010. године, затим у Измиру априла 2011. године, и најзад у Брајтону априла 2012. године. У декларацијама усвојеним на тим конференцијама изражена је озбиљна забринутост због огромног броја поднетих, али и одбачених представки, као и због тенденције раста оба броја. Учесници су сматрали да пораст броја представки поднетих Суду изазива озбиљно преоптерећење, али и да, с друге стране, импозантан број одбачених представки угрожава кредибилитет Конвенције и ауторитет Суда.

За разлику од конференција у Интерлакену и Измиру, делегати у Брајтону били су окупљени испод облака бучних критика упућених Суду од стране јавности и државних службеника у Уједињеном Краљевству.²¹³ Према анкети која је 2011. године спроведена у Уједињеном Краљевству, већина испитаника сматрала је да Уједињено Краљевство треба да се повуче из система Конвенције. Уплашени озбиљним угрожавањем функционисања система Европске конвенције растућим бројем представки, делегати земаља чланица састали су се у Брајтону 19. и 20. априла 2012. године. Ова конференција резултирала је усвајањем Брајтонске декларације.²¹⁴

У делу „С“ ове Декларације, још једном је подвучено да право на подношење појединачне представке представља камен темељац Конвенције, те би државе требало да се уздрже од било које радње која ово право угрожава. У истом делу, указано је на важност услова прихватљивости, као и на то да они треба да омогуће Суду да се усредсреди на оне случајеве у којима начело значаја повреде обавезује на разматрање случаја.

Стога, Конференција је у делу „С“ Декларације закључила да је неопходно скраћивање рока за поношење представке Суду и да би рок од 4 месеца био одговарајући, затим да из чл. 35. ст. 3(б) треба избрисати синтагму „и обезбедити да ниједан случај који

²¹³ L. R. Helfer, *Burdens and benefits of Brighton*, European Society for International Law, Vol. 1, issue 1 (2012), доступно на: <http://esil-sedi.eu/node/138> (датум приступа: 30.05.2015. године).

²¹⁴Текст Брајтонске декларације доступан на: http://www.zastupnik.mpravde.gov.rs/images/Deklaracija_Brajton_ser.pdf (датум приступа: 30.05.2015. године).

претходно није ваљано размотрен пред домаћим судовима не буде одбачен по овом основу“.

Иако су поједини аутори изразили забринутост да се Брајтонском декларацијом секу крила Суду и слаби контрола над државама чланицама у области људских права,²¹⁵ Комитет министара је приступио изради нацрта протокола у коме су садржане предложене измене.

На темељу декларација усвојених у Интерлакену, Измиру и Брајтону, 24.06.2013. године усвојен је Протокол бр. 15 уз Конвенцију. Овај протокол предвиђа скраћивање рока за подношење представке на 4 месеца, и из члана 35. ст. 3(б) Конвенције укида изузетак прописног испитивања предмета од стране националног Суда.²¹⁶ У свом мишљењу, Суд није изнео ни једну примедбу на ове измене Конвенције, и навео је да ће прелазне одредбе које се односе на рок од 4 месеца, омогућити да јавност буде прописно обавештена о овом скраћивању рока.²¹⁷

Протокол бр. 15 ступиће на снагу по истеку тромесечног рока од дана када све државе уговорнице изразе пристанак да буду њиме обавезане. До овог тренутка, Протокол бр. 15 потписала је 41 држава, док га је ратификовала 21. Република Србија ратификовала је овај протокол 29. маја 2015. године.²¹⁸

²¹⁵ L. R. Helfer, R. Laurence, *op. cit.*

²¹⁶Текст Протокола бр. 15 доступан на: http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_ENG.pdf (датум приступа: 30.05.2015. године).

²¹⁷Доступно на: http://www.echr.coe.int/Documents/2013_Protocol_15_Court_Opinion_ENG.pdf (датум приступа: 30.05.2015. године).

²¹⁸Доступно на: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=213&CM=8&DF=&CL=ENG> (датум приступа: 30.05.2015. године).

5. Закључна разматрања

Суд је у периоду од од 1959. до 2014. године примио 627.500 представки, од чега је у свега 18.000 случаја донео мериторну одлуку, док је чак 609.500 представки одбачено због неиспуњења неког од услова прихватљивости. Велика несразмера између броја предмета у којима је Суд донео мериторну одлуку и предмета код којих је представку одбацио по неком од основа из чланова 34. и 35. Конвенције, упућује на закључак да је питање прихватљивости представке једно од најважнијих практичних питања у надзорном механизму установљеном Конвенцијом. Оглашавањем представке неприхватљивом, њен подносилац губи могућност да Суд испита да ли је било наводне повреде права. Зато је за апликанте врло важно да добро познају услове прихватљивости, и да их испоштују приликом подношења представке, како овај први корак не би био камен спотицања, већ само степенник на путу ка заштити права загарантованих Конвенцијом и њеним протоколима.

Први услов који подносилац мора испунити јесте доказивање његовог статуса жртве, односно доказивање да су управо њему повређена зајемчена права. Статус жртве пре свега имају лица која су непосредно погођена актима или пропуштањима државних органа (непосредне жртве). Ипак, имајући у виду контекст заштите људских права у коме се Конвенција примењује, Суд је статус жртве признавао и лицима која су посредно погођена мерама у питању, и то повредом права учињених њиховим најближим сродницима. Најзад, Суд је пружао заштиту и потенцијалним жртвама, односно лицима које трпе повреду права због самог постојања одређених закона и мера у туженој држави. Представку, у светлу истог члана, апликанти могу поднети само против држава уговорница, које до приступања Европске уније Конвенцији, једине имају пасивну легитимацију пред Судом у Стразбуру.

Наредна два услова које подносиоци морају испунити односе се на исцрпљење унутрашњих правних лекова и поштовање рока од 6 месеци. У складу са начелом супсидијарности, држави се најпре омогућава да њени органи размотре наводну повреду Конвенције и предузму потребне мере за њено отклањање. Тек уколико национални органи не предузму адекватне мере жртвама стоји на располагању могућност обраћања Суду у Стразбуру. Услов исцрпљења домаћих правних лекова истовремено доприноси и већој ефикасности Суда, јер не би било могуће да се једино он бави заштитом права из

Конвенције, без претходне тријаже националних судова. У пракси Суда установљено је да подносиоци морају искористити само правне лекове који су им доступни, делотворни и довољни. Дакле, они не морају користити правне лекове који зависе од дискреционе оцене државног органа или службеника, нити оне који нису делотворни и не омогућавају да се у потпуности испитају њихови наводи пред домаћим органима

Уколико представке буду поднете по истеку рока од 6 месеци од доношења правноснажне одлуке Суд ће их одбацити као неблаговремене. Правило је да се рок од 6 месеци рачуна од тренутка када је подносилац имао довољно сазнања о садржини одлуке. У зависности од околности конкретног случаја, то може бити тренутак јавног објављивања одлуке или њеног достављања странкама. С друге стране, уколико се подносиоци жале на трајне повреде Конвенције, рок од 6 месеци почиње да се рачуна од тренутка када кршење престане да има трајно дејство. Међутим, важно је напоменути и да се оба правила из чл. 35. ст. 1. Конвенције не примењују аутоматски, већ уз изванредан степен флексибилности, и уз узимање у обзир свих околности на страни подносиоца представке.

Суд не разматра ни анонимне представке, те их одбацује као недопуштене. Од апликаната се очекује да наведу тачне податке о свом идентитету у обрасцу представке. Ипак, могуће је очување тајности идентитета у појединим ситуацијама предвиђеним Пословником Суда. Суд ће у изузетним и оправданим околностима одступити од правила о јавности информација, и то уколико подносиоци наведу основане разлоге због којих траже очување тајности идентитета.

Осим тога, Суд као недопуштене одбацује и оне представке које су му већ раније подношене на разматрање или су поднете некој другој међународној инстанци ради испитивања. Тиме је Суд у свој систем уврстио два фундаментална правна принципа: *res iudicata* и *lis pendens*. Наведеним правилима спречава се да исти подносилац поводом истих догађаја подноси већи број представки Суду, а отклања се и могућност да исте предмете разматрају различите међународне инстанце, чиме се избегавају различита тумачења и настанак неуједначене праксе међународних тела.

Суд се по службеној дужности о својој надлежности стара током целог поступка, без потребе истицања приговора од стране тужене државе. По овом основу, Суд може одбацити представку као *ratione personae*, *ratione loci*, *ratione temporis* или *ratione materiae* неспојиву са одредбама Конвенције.

Суд ће, такође, одбацити очигледно неосноване представке или представке чији подносилац није претрпео озбиљну штету. Реч је о условима прихватљивости који захтевају да Суд испита представку у меритуму. Због тога се ова два услова сматарају својеврсним филтерима, и њихов је циљ да обезбеде да се Суд концентрише на предмете у којима се постављају питања озбиљних кршења људских права, систематских проблема који постоје у државама чланицама или питањима тумачења Конвенције. Најзад, ситничаве, представке написане увредљивим језиком, представке које су лишене било какве сврхе и којима се Суд доводи у заблуду представљају злоупотребу права, те их Суд одбацује по том основу.

Поражавајућа статистика о броју предмета који се окончавају одлукама о одбацивању, али и све већи број представки које се свакодневно упућују Суду, те продужавање временског периода у коме Суд доноси одлуку, претили су да озбиљно угрозе кредибилитет и ауторитет Суда и Конвенције. Суочени са таквом ситуацијом, делегати држава чланица на конференцијама у Измиру, Интерлакену и Брајтону, а потом и чланови Комитета миснистара Савета Европе, предузели су потребне кораке како би се ова ситуација решила и њене штетне последице умањиле. То је довело до усвајања Протокола бр. 15, чије се ступање на снагу тек очекује, којим је рок од 6 месеци за подношење представке скраћен на 4 месеца. Уз увођење услова значајнијег оштећења подносиоца представке, очекује се рок од 4 месеца доведе до растерећења Суда у одређеном обиму, иако се поштравањем услова, по мишљењу појединих аутора, „секу крила Суду“.

Имајући у виду садашњу ситуацију и огроман број представки којима је Суд оптерећен, можда се и у будућности могу очекивати нове организационе измене, или пак поштравање постојећих и увођење нових услова прихватљивости, како би се обезбедило његово несметано функционисање. Да ли ће тако бити, остаје да се види у времену које следи. До тада, свакако остаје обавеза за подносиоце представки да превазиђу прву препреку прихватљивости, како би се у меритуму разматрало о њиховим правима и слободама. Охрабрујући податак за апликанте је да у највећем броју случајева након оглашавања прихватљивости представке, Суд нађе макар једну повреду Конвенције. Стога, када подносиоци представки успешно премосте степеницу прихватљивости, имају великих изгледа за успех пред Судом.

Литература

1. Domien Gona, *Short guide to the European Convention on Human Rights (3rd edition)*, Council of Europe, 2005.
2. Goldhaber D Michael, *A people's history of the European court of Human Rights*, New Brunswick, 2007.
3. Helfer R Laurence, *Burdens and Benefits of Brighton, European Society for International Law, Vol. 1, issue 1* (2012), доступно на: <http://esil-sedi.eu/node/138>
4. Milanović Marko, *Al-Skeini and Al-Jedda in Strasbourg*, 23 Eur. J. Int'l L. 121, 129– 31(2012), доступно на: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/23/1/121.full>
5. Reid Karen, *Apracitioner's guide to the European Convention of Human Rights*, London, 2004.
6. Van Dijk Pieter, Van Hoof G.J.H, *Theory and practice of the European Convention on Human Rights (3rd edition)*, Kluwer Law International, Hague, The Netherlands, 1998.
7. Димитријевић Војин, Поповић Драгољуб, Папић Татјана, Петровић Весна, *Међународно право људских права*, Београд, 2006. године
8. Диретр Жил, *Изводи из најзначајних одлука Европског суда за људска права*, Београд, 2006.
9. Ђајић Сања, *Међународно правосуђе*, Београд, 2012.
10. Ђорђевић Сања, *Екстратериторијална примена Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Заштита људских и мањинских права у европском правном простору (тематски Зборник радова), Ниш, 2011. године
11. Ђорђевић Сања, *Саветодавна надлежност Европског суда за људска права*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 2014.
12. Етински Родољуб, Ђајић Сања, *Међународно јавно право*, Нови Сад, 2012.
13. Јакшић Александар, *Европска конвенција о људским правима – коментар*, Београд, 2006.
14. Јанковић М. Бранимир, Радивојевић Зоран, *Међународно јавно право*, Ниш, 2014.
15. Лич Филип, *Обраћање Европском суду за људска права, књига 1 и 2 (превод)*, Београд, 2007.
16. Новаковић Марко, *Појам индиректне жртве у јуриспруденцији Европског суда за људска права*, Страни правни живот, Београд, 2011. године
17. Пауновић Милан, Кривокапић Борис, Крстић Ивана, *Међународна људска права*, Београд, 2010.
18. Пауновић Милан, Кривокапић Борис, Крстић Ивана, *Основи међународних људских права*, Београд, 2007. године
19. Пауновић Милан, Царић Славољуб, *Европски суд за људска права – основна начела и ток поступка*, Београд, 2006.
20. Петровић Весна, *Међународни поступци за заштиту људских права*, Београд, 2001. године
21. Поповић Драгољуб, *Европски суд за људска права*, Београд, 2008.
22. Радивојевић Зоран, *Кумулација представки појединаца пред Европским судом и Комитетом за људска права после ратификације Европске конвенције о људским правима*, Ниш, 2005.
23. Савет Европе/Европски суд за људска права, *Research report: The new admissibility criterion under Article 35 § 3 (b) of the Convention: case law principles two years on*, 2012.
24. Савет Европе/Европски суд за људска права, *Практични водич кроз услове прихватљивости*, 2011.

25. Царић Славољуб, *Европски систем људских права*, Нови Сад, 2011.
26. Царић Славољуб, *Коментар Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Београд, 2012.
27. Царић Славољуб, *Стање у предметима које Република Србија има пред Европским судом за људска права - упоредна статистичка анализа*, Страни правни живот, Београд, 2011. године

Остала истраживачка грађа

1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, доступно на: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf
2. Протокол бр. 14, доступно на: <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/194.htm>
3. Протокол бр. 15, доступно на: http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_ENG.pdf
4. Брајтонска декларација, доступно на: http://www.zastupnik.mpravde.gov.rs/images/DeklaracijaBrajton_ser.pdf
5. http://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592014_ENG.pdf
6. http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_annual_2014_ENG.pdf
7. <http://www.chr-nis.org.rs/wp-content/uploads/2011/05/Prava-manjina.pdf>
8. http://www.echr.coe.int/Documents/2013_Protocol_15_Court_Opinion_ENG.pdf
9. <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=213&CM=8&DF=&CL=ENG>

Судске одлуке

1. *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представке бр. 27996/06 и 34836/06, пресуда Великог већа од 22.12.2009. године.
2. *A, B i C protiv Irske*, представка бр. 25579/05, одлука Великог већа од 16.12.2010. године.
3. *Aćimović protiv Hrvatske*, представка бр. 61237/00, одлука о прихватљивости од 07.01.2002. године.
4. *Adrian Mihai Lonescu protiv Rumunije*, представка бр. 36659/04, одлука о прихватљивости од 01.06.2010. године.
5. *Akdivar protiv Turske*, представка бр. 21893/93, пресуда Великог већа од 16.09.1996. године.
6. *Al Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 55721/07, пресуда Великог већа од 7. јула 2011. године.
7. *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão i drugi protiv Portugala*, представке бр. 29813/96 и 30229/96, пресуда Већа од 11.01.2000. године.
8. *Azemi protiv Srbije*, представка бр. 11209/09, одлука Већа о прихватљивости од 05.11.2013. године.
9. *Banković i drugi protiv Belgije i drugih*, представка бр. 52207/99, одлука Великог већа о прихватљивости од 12.02.2001. године.
10. *Barbera, Messegue i Jabardo protiv Španije*, представке бр. 10588/83, 10589/83, 10590/83, одлука о прихватљивости од 11.10.1985. године.
11. *Beer i Regan protiv Nemačke*, представка бр. 28934/95, пресуда Великог већа од 18.02.1999. године.
12. *Behrami i Behrami protiv Francuske u Saramati protiv Francuske, Nemačke i Norveške*, представке бр. 71412/01 и 78166/01, одлука Великог већа од 02.05.2007. године.
13. *Blečić protiv Hrvatske*, представка бр. 59532/00, пресуда Великог већа од 08.03.2006. године.

14. *Blondje protiv Holandije*, представка бр. 7245/09, одлука о прихватљивости од 15.09.2009. године.
15. *Bock protiv Nemačke*, представка бр. 22051/07, одлука о прихватљивости од 19.01.2010. године.
16. *Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 20348/92, пресуда Већа од 25.09.1996. године.
17. *Burdov protiv Rusije*, представка бр. 59498/00, пресуда Већа од 07.05.2002. године.
18. *Caraher protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 24520/94, одлука Већа од 11.01.2000. године.
19. *Castells protiv Španije*, представка бр. 11798/85, пресуда Већа од 23.04.1992. године.
20. *Celniku protiv Grčke*, представка бр. 21449/04, пресуда Већа од 05.07.2007. године.
21. *Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 22414/93, пресуда Већа од 15.11.1996. године.
22. *Chernitsyn protiv Rusije*, представка бр. 5964/02, пресуда од 06.04.2006. године.
23. *Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 13134/87, пресуда Већа од 25.03.1993. године.
24. *D. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 30240/96, пресуда Већа од 02.05.1997. године.
25. *D.H. i ostali protiv Češke*, представка бр. 57325/00, пресуда Великог већа од 13.11.2007. године.
26. *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije*, представке бр. 2832/66, 2835/66, 2899/66, пресуда донета на општој седници 18.06.1971. године.
27. *Demopoulos i ostali protiv Turske*, представке бр. 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04, одлука Великог већа о прихватљивости од 01.03.2010. године.
28. *Dinç protiv Turske*, представка бр. 42437/98, одлука о прихватљивости од 22.11.2001. године.
29. *Dinç protiv Turske*, представке бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, пресуда Великог већа од 18.09.2009. године.
30. *Drijfhout protiv Holandije*, представка бр. 51721/09, одлука о прихватљивости од 22.02.2011. године.
31. *Drozd i Janousek protiv Francuske i Španije*, представка бр. 12747/87, пресуда од 26.06.1992. године.
32. *Duclos protiv Francuske*, представка бр. 23661/94, одлука о прихватљивости од 06.04.1995. године.
33. *Dugeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 7525/76, пресуда Већа од 22.10.1981. године.
34. *Eckle protiv Nemačke*, представка бр. 8130/78, одлука од 15.07.1982. године.
35. *Eskelinen i drugi protiv Finske*, представка бр. 63235/00, пресуда Великог већа од 19.04.2007. године.
36. *Federation of French Medical Trade Unions i the National Federation of Nurses protiv Francuske*, представка бр. 10983/84, одлука Комисије о прихватљивости од 12.05.1986. године.

37. *Folgerø i drugi protiv Norveške*, Представка бр. 15472/02, одлука о прихватљивости од 14.02.2006. године.
38. *Gäfgen protiv Nemačke*, представка бр.22798/05, пресуда Већа од 01.06.2010. године.
39. *Gaftoniuc protiv Rumunije*, представка бр. 30934/05, одлука о прихватљивости од 22.02.2011. године.
40. *García Ruiz protiv Španije*, представка бр. 30544/96, пресуда Великог већа од 21.01.1999. године.
41. *Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 9063/80, пресуда Већа од 24.11.1986. године.
42. *Gorraiz Lizarrga i drugi protiv Španije*, представка бр. 62543/00, пресуда Већа од 23.03.2004. године.
43. *Guerra i ostali protiv Italije*, представка бр. 14967/89, пресуда Великог већа од 09.12.1994. године.
44. *Guzzardi protiv Italije*, представка бр. 7367/76, пресуда од 06.11.1980. године.
45. *H. protiv Ujedinjenog kraljevstva i Irske*, представка бр. 9833/82, одлука Комисије о прихватљивости од 07.03.1985. године.
46. *Haas protiv Švajcarske*, представка бр. 31322/07, одлука о прихватљивости од 20.05.2010. године.
47. *Hadrabová i drugi protiv Češke Republike*, представка бр. 42165/02 466/03, одлука о прихватљивости од 25.09.2007. године.
48. *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije*, представка бр. 27765/09, пресуда Великог већа од 23.02.2012. године.
49. *Holub protiv Češke Republike*, представка бр. 24880/05, одлука о прихватљивости од 14.12.2010. године.
50. *Hriščanski savez Jehovinih svedoka protiv Francuske*, представка бр. 53430/99, одлука од 06.11.2001. године.
51. *Ilaşcu i ostali protiv Moldavije i Rusije*, представка бр.48787/99, одлука Великог већа од 08.07.2004. године.
52. *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 5310/71, пресуда Великог већа од 18.01.1978. године.
53. *Jeličić protiv Bosne i Hercegovine*, представка бр.41183/02, одлука о прихватљивости од 15.11.2005. године.
54. *K.S, K.S. i A.G. protiv Švajcarske*, представка бр. 19117/91, одлука о прихватљивости од 12.01.1994. године.
55. *Karako protiv Mađarske*, представка бр. 39311/05, пресуда Већа од 28.07.2009. године.
56. *Karner protiv Austrije*, представка бр. 40016/98, пресуда Већа од 24.07.2003. године.
57. *Karoussiotis protiv Portugala*, представка бр. 23205/08, пресуда Већа од 01.02.2011. године.
58. *Keenan protiv Ujednjenog Kraljevstva*, представка бр. 27229/95, пресуда Већа од 03.04.2001. године.
59. *Kemevuako protiv Holandije*, представка бр. 65938/09, одлука о прихватљивости од 01.06.2010. године.
60. *Kemmache protiv Francuske*, представка бр. 17621/91, пресуда Већа од 24.11.1994. године.
61. *Kipar protiv Turske*, представка бр. 25781/94, пресуда Великог већа од 10.05.2001. године.
62. *Klass i ostali protiv Nemačke*, Серија А, бр. 28, пресуда од 06.09.1978. године.

63. *Koc i Tosun protiv Turske*, представка бр. 23852/04, одлука о прихватљивости од 13.11.2008. године.
64. *Kopecký protiv Slovačke*, представка бр. 44912/98, пресуда Великог већа од 28.09.2004. године.
65. *Korolev protiv Rusije*, представка бр. 25551/05, одлука Већа о прихватљивости од 01.07.2010. године.
66. *Kozacioglu protiv Turske*, представка бр. 2334/03, пресуда Већа од 19.02.2009. године.
67. *Kozlova i Smirnova protiv Letonije*, представка бр. 57381/00, одлука о прихватљивости од 23.10.2001. године.
68. *Kurt protiv Turske*, представка бр. 24276/95, пресуда Већа од 25.05.1998. године.
69. *Kuznetsova protiv Rusije*, представка бр. 67579/01, одлука о прихватљивости од 19.01.2006. године.
70. *Lechesne protiv Francuske*, представка бр. 20264/92, одлука о прихватљивости од 04.09.1996. године.
71. *Loizidou protiv Turske*, представка бр. 1518/89, пресуда Великог већа од 18.12.1996. године.
72. *Lukanov protiv Bugarske*, представка бр. 21915/93, одлука Комисије о прихватљивости од 12.01.1995. године.
73. *M. protiv Danske*, представка бр. 17392/90, одлука Комисије о прихватљивости од 14.10.1992. године.
74. *Malsagova i drugi protiv Rusije*, представка бр. 27244/03, одлука о прихватљивости од 06.03.2008. године.
75. *Maltzan i ostali protiv Nemačke*, представке бр. 71916/01, 71917/01, 10260/02, пресуда Великог већа о недопуштености од 02.03.2005. године.
76. *McCann i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 18984/91, пресуда Великог већа од 27.09.1995. године.
77. *McFeeley i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 8317/78, одлука од 15.05.1980. године.
78. *Melnik protiv Ukrajine*, представка бр. 72286/01, пресуда Већа од 28.03.2006. године.
79. *Micallef protiv Malte*, представка бр. 17056/06, пресуда Великог већа од 15.10.2009. године.
80. *Mikolenko protiv Estonije*, представка бр. 16944/03, одлука о прихватљивости од 05.01.2006. године.
81. *Miroļubovs i drugi protiv Letonije*, представка бр. 798/05, пресуда Већа од 15.09.2009. године.
82. *Mogas i Krifka protiv Nemačke*, представка бр. 78084/01, одлука о прихватљивости од 27.03.2003. године.
83. *Moreira Barbosa protiv Portugala*, представка бр. 65681/01, одлука о прихватљивости од 29.04.2004. године.
84. *Odžalan protiv Turske*, редставка бр. 46221/99, пресуда Великог већа од 12.05.2005. године.
85. *O'Loughlin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 23274/04, одлука о прихватљивости од 25.08.2005. године.
86. *Omkarananda i the Divine Light Zentrum protiv Švajcarske*, представка бр. 8118/77, одлука Комисије од 19.03.1981. године.
87. *P.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 6638/03, одлука о прихватљивости од 24.08.2004. године.

88. *Papachelas protiv Grčke*, представка бр. 31423/96, пресуда Великог већа од 25.03.1999. године.
89. *Peraldi protiv Francuske*, представка бр. 2096/05, одлука о прихватљивости од 07.04.2009. године.
90. *Philis protiv Grčke*, представка бр. 28970/95, одлука о прихватљивости од 17.10.1996. године.
91. *Popov protiv Moldavije*, представка бр. 74153/01, пресуда Већа од 18.01.2005. године.
92. *Poznanski i drugi protiv Nemačke*, представка бр. 25101/05, одлука о прихватљивости од 03.07.2007. године.
93. *Predescu protiv Rumunije*, представка бр.21447/03, пресуда Већа од 02.12.2008. године.
94. *Previti protiv Italije*, представка бр. 45291/06, одлука Већа од 08.12.2009. године.
95. *Prystavka protiv Ukrajine*, представка бр. 21287/02, одлука о прихватљивости од 17.12.2002. године.
96. *Řehák protiv České Republike*, представка бр. 67208/01, одлука о прихватљивости од 18.05.2004. године.
97. *Riad i Idiab protiv Belgije*, представке бр. 29787/03 и 29810/03, пресуда Већа од 24.04.2008. године.
98. *Ringeisen protiv Austrije*, представка бр. 2614/65, пресуда Већа од 16.07.1971. године.
99. *Scordino protiv Italije (br.1)*, представка бр. 36813/97, пресуда Великог већа од 29.03.2006. године.
100. *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*, представка бр. 25599/94, пресуда Већа од 23.09.1998. године.
101. *Sejdović protiv Italije*, представка бр.56581/00, пресуда Великог већа од 01.03.2006. године.
102. *Selmouni protiv Francuske*, представка бр. 25803/94, пресуда Великог већа од 28.07.1999. године.
103. *Shamayev i drugi protiv Gruzije i Rusije*, представка бр. 36378/02, пресуда Већа од 12.04.2005. године.
104. *Šilih protiv Slovenije*, представка бр. 71463/01, пресуда Великог већа од 09.04.2009. године.
105. *Stolder protiv Italije*, представка бр. 24418/03, пресуда Већа од 01.12.2009. године.
106. *Tănase protiv Moldavije*, представка бр.7/08, пресуда Великог већа од 27.04.2010. године.
107. *Tanli protiv Turske*, представка бр. 26129/95, пресуда Већа од 10.04.2001. године.
108. *Ukrajina protiv Rusije*, представка бр. 20958/14.
109. *Ukrajina protiv Rusije II*, представка бр. 43800/14.
110. *V.C. protiv Slovačke*, представка бр. 18968/07, пресуда Већа од 08.11.2011. године.
111. *Vallan protiv Italije*, представка бр. 9621/81, одлука о прихватљивости од 13.10.1983. године.
112. *Varnava i drugi protiv Turske*, представке бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 и 16073/90, пресуда Великог већа од 18.09.2009. године.
113. *Vasilchenko protiv Rusije*, представка бр. 34784/02, пресуда Већа од 23.09.2010. године.
114. *Veriter protiv Francuske*, представка 31508/07, пресуда Већа од 14.10.2010. године.
115. *Williams protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, представка бр. 32567/06, одлука о прихватљивости од 17.02.2009. године.
116. *Winterwerp protiv Holandije*, представка бр. 6301/73, пресуда Већа од 27.11.1981. године.

117. *Worm protiv Austrije*, представка бр. 22714/93, пресуда Већа од 29.08.1997. године.
118. *X. i Y. protiv Holandije*, представка бр. 8978/80, одлука Већа од 26.03.1985. године.
119. *Zana protiv Turske*, представка бр. 18954/91, пресуда Већа од 25.11.1997. године.
120. Пракса Међународног суда правде *Interhandel (Switzerland v. the United States)*, пресуда 21. марта 1959.

УСЛОВИ ПРИХВАТЉИВОСТИ ИНДИВИДУАЛНИХ ПРЕДСТАВКИ ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Сажетак

*Прихватљивост индивидуалних представки представља једно од веома важних питања у остваривању заштите пред Европским судом за људска права. Појединачна представка биће разматрана у меритуму једино ако задовољи све услове прихватљивости наведне у чл. 34. и 35. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Уколико представка не испуни неки од предвиђених услова, Суд ће је одбацити као неприхватљиву. Представку, најпре, мора поднети лице, група лица или невладина организација која се може сматрати жртвом повреде зајемчених права. Суд прихвата представке коју поднесу како директне, тако и индиректне и потенцијалне жртве. Други услов је исцрпљење унутрашњих правних лекова, чиме се држави даје могућност да сама отклони повреде права које је нанела лицима под њеном јурисдикцијом. При томе, од апликанта се очекује да искористе само оне правне лекове који се сматрају делотворним, доступним и довољним. Наредни услов се односи на рок у којем представка мора бити поднета Суду у Стразбуру. Како би се онемогућило да се одлуке националних органа оспоравају без икаквих ограничења и истовремено обезбедила правна сигурност, Конвенција прописује да апликант мора поднети представку у року од 6 месеци од доношења одлуке против које се не могу улагати унутрашњи правни лекови. Као неприхватљиве Суд одбацује и анонимне представке, представке у суштини истоветне са представкама које је већ разматрао и представке које су поднете и некој другој међународној инстанци на разматрање. Такође, и представке које су *ratione personae*, *ratione loci*, *ratione temporis* и *ratione materiae* неспојиве са одредбама Конвенције, биће одбачене као неприхватљиве. Конвенција не дозвољава ни представке које представљају злоупотребу права или су очигледно неосноване. Протоколом бр. 14 уведен је нови услов прихватљивости, који захтева да је подносилац претрпео значајну штету. Изузетно, Суд ће се и даље прихватати представке код којих не постоји озбиљна штета за њиховог подносиоца, уколико интерес поштовања људских права то захтева или уколико тај случај није адекватно размотрен од стране домаћих органа. Како би се додатно убрзали поступци пред Судом, Протоколом бр. 15, који још увек није ступио на снагу, скраћује се рок за подношење представки на 4 месеца и укида се други изузетак за разматрање представки код којих не постоји озбиљно оштећење подносиоца.*

Кључне речи: *Европска конвенција о људским правима, Европски суд за људска права, индивидуална представка, услови прихватљивости.*

ADMISSIBILITY CRITERIA FOR LODGING AN INDIVIDUAL APPLICATION WITH THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Abstract

*Admissibility of individual applications is a very important condition required for exercising protection before the European Court of Human rights. Individual application will be examined on its merits only if it meets all of the admissibility requirements set by the Art. 34 and 35 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. If the application fails to fulfill any of the requirements, the Court will reject it as inadmissible. First of all, the application must be lodged by a person, group of persons or nongovernmental organization which can be considered a victim of violation of the guaranteed rights. The Court accepts applications submitted both by direct, indirect, and the potential victims. The second condition is the exhaustion of domestic legal remedies, which allows country to deal with the violations, caused to people under her jurisdiction, by herself. By doing so, the applicant is expected to use only those remedies which are considered to be effective, accessible and sufficient. The following condition applies to the period within which the application must be lodged with the Strasbourg Court. In order to avoid disputation of the national authorities' decisions without any limitations, but at the same time to ensure legal certainty, the Convention proscribes that the applicant must submit an application within 6 months after the decision against which there is no national appeal procedure has been brought. The Court rejects as inadmissible anonymous applications, too, the one which are in substance identical with already considered applications, and the one which are filed within another international body for consideration. Additionally, applications which are *ratione personae*, *ratione loci*, *ratione temporis* and *ratione materiae* incompatible with the provisions of the Convention, will be rejected as inadmissible. The Convention does not allow the applications which result in abuse of rights or the one which are manifestly unfounded. Protocol no. 14 introduced a new admissibility criterion, which requires that the applicant has suffered significant disadvantage. Notwithstanding, the Court will continue to accept applications for which there is no significant disadvantage to their applicant, if respect for human rights requires an examination of the application, and the one which have not been duly considered by a domestic tribunal. In order to additionally expedite proceedings before the Court, Protocol no. 15, which has not yet entered into force, introduces shorter deadline for the submission of applications of 4 months, and terminates the second exception for the consideration of applications where applicant has not suffered significant disadvantage.*

Key words: *European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, individual application, admissibility criteria.*

Биографија кандидата

Милена Стојановић рођена је 14. 11. 1990. године у Штипу. Основну школу и гимназију „Бора Станковић“ у Нишу завршила је са одличним успехом као носилац дипломе „Вук Караџић“. Основне академске студије права завршила је на Правном факултету Универзитета у Нишу школске 2012/13. године са просечном оценом 9,76. Као један од најбољих студената, школске 2012/13. и 2013/14. награђена је стипендијом „Доситеја“ од стране Министарства омладине и спорта Републике Србије - Фонда за младе таленте.

У току основних академских студија, учествовала је на два међународна такмичења у симулацији суђења пред Европским судом за људска права, и то 2012. године на шестом *moot court* такмичењу у Сарајеву, у организацији *Civil right defenders*, и 2013. године у Стразбуру на првом *moot court* такмичењу организованом од стране Савета Европе и *Elsa*. Такође, 2013. године учествовала је на првом националном такмичењу у области заштите од дискриминације, у организацији Повереника за заштиту равноправности Републике Србије и Програма УН за развој у Србији. Као део тима студената Правног факултета Универзитета у Нишу, учествовала је у пројекту „Мобилна правна клиника“, који је реализован у оквиру програма „Покрени се за будућност“ под покровитељством компаније *Philip Morris*.

Мастер академске студије на Правном факултету Универзитета у Нишу уписала је школске 2013/14. године. Испите на мастер студијама положила је са просечном оценом 9,83.